

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI“ CLUJ-NAPOCA  
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE  
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ“

# **TEZĂ DE DOCTORAT**

**Subcultura ultra  
în galeriile de fotbal românești.  
Ultrașii români – tipologie, organizare,  
acțiuni în interiorul și în afara stadioanelor**

**Coordonator:  
Prof. univ. dr. Sorin Mitu**

**Doctorand:  
Gabriel Sala**

**2021**

## Cuprins

<i>Introducere</i> .....	5
<b>I. Subcultura – definire, caracteristici sau <i>de ce este mișcarea ultra o subkultură?</i></b> .....	13
I.1 Școala de sociologie din Chicago și primele studii. Subcultura ca devianță infrațională .....	18
I.2 Școala din Birmingham și subcultura ca formă de rezistență și protest .....	23
I.3 Postmodernismul ca provocare a subkulturilor. Clasificarea subkulturilor.....	26
I.4 Concluzii .....	33
<b>II. Istoria și caracteristicile italice ale subculturii ultra</b> .....	35
II.1 Etimologia termenului ultra .....	35
II.2 Contextul istoric ca factor favorizant. Migrația internă, „ <i>Toamna fierbinte</i> “ și „ <i>Anii de         plumb</i> “ .....	36
II.3 Brigăzi ultra în „ <i>Anii de plumb</i> “. Evoluția subculturii .....	44
II.4 Fenomenul ultra la Juventus Torino și AS Roma ca studii de caz. Grupuri „ultra“ italiene. Repere cronologice.....	53
II.5 Mafia și mișcarea ultra.....	66
II.6 Politica în peluze. Brigăzi de stânga și brigăzi de dreapta. Înfrățiri și rivalități.....	68
<b>III. Globalizarea subculturii ultra. Unu și Multiplu sau amprenta italiană</b> .....	93
III.1 Subcultura ultra în țările latine occidentale .....	95
III.2 Germania, Austria și lecția italiană. Europa nordică între modelul britanic și tentația subculturii ultra.....	97
III.3 Rușii și polonezii sau construcția subculturii ultra pe modelul britanic de suporter ...	100
III.4 Fenomenul ultra în butoiul cu pulbere al Europei .....	104
III.5 Subcultura ultra în afara Europei .....	109
III.6 Concluzii.....	118
<b>IV. Subculturi asociate fotbalului. Tipologii de suporter non-ultras. <i>Hooligans, Torcidas organizadas, Barra bravas</i></b> .....	120
IV.1 Subcultura <i>hooligans</i> .....	120
IV.1.1 Etimologie .....	120
IV.1.2 Huliganismul ca violență asociată sportului în istorie .....	122
IV.1.3 Subcultura <i>hooligans</i> .....	127
IV.1.4 „Casual“, parte a huliganismului.....	136
IV.1.5 Considerații finale asupra huliganismului .....	139
IV.2 <i>Torcidas Organizadas</i> .....	141
IV.3 <i>Barras bravas</i> .....	145
IV.4 Concluzii.....	152
<b>V. Cum poate fi cineva ultras? sau definiția socială a ultrasului</b> .....	154

V.1 Codul subculturii ultra. Principii, mentalități și filozofie de viață .....	155
V.2 Peluza ca reprezentare totemică a comunității. Bannerul și fularul.....	167
V.3 Brigada – o familie ultra .....	172
V.4 Coregrafie și performanță culturală în peluze.....	181
V.5 Mesajele ca exprimare a părerilor, convingerilor și atitudinilor ultrașilor .....	189
V.6 Cântece și bricolaj melodic în peluze.....	200
V.7 Teritorialitate. Violența ritualică și violența simbolică ca produs al teritorialității.....	213
V.8 Identitate și identificare prin vestimentație în subkultură.....	220
V.9 Liderul ultras. Caracteristicile psihologice ale șefului de galerie .....	224
V.10 Concluzii .....	229
<b>VI. Coagulare și dezbinare ultra .....</b>	<b>231</b>
VI.1 Doliul ca mijloc de coagulare al ultrașilor rivali. Drama peluzei arădene din 2018 și reacția ultrașilor timișoreni ca studiu de caz.....	231
VI.2 Înfrățiri și rivalități în fotbalul românesc.....	239
VI.3 Naționala României între „ <i>pax ultra</i> “ și violențe între rivali.....	253
VI.4 Grupările ultra de fete și prietenia dintre rivale .....	266
<b>VII. Proteste stradale și susținere reciprocă. Fraternitate la manifestațiile pentru susținerea cluburilor .....</b>	<b>272</b>
VII.1 Coagularea ultrașilor pentru susținerea rivalilor aflați la greu.....	273
VII.2 „Legea lui Mitică“ din 2007 și protestele împotriva „pumnului băgat în gură“.....	274
VII.3 Oameni pentru oameni, ultrași pentru sinistrați! Ajutorarea sinistraților în 2012.....	277
VII.4 Ultrașii în stradă pentru Raed Arafat în ianuarie 2012. Degenerarea manifestațiilor în vot de blam pentru clasa politică românească.....	278
VII.5 „ <i>Toamna românească</i> “ din 2013. Roșia Montană, Pungești, penalizarea Codului Penal și luptele de gherilă.....	282
VII.5.1 Uniți salvăm Roșia Montană! Debutul „ <i>Toamnei românești</i> “ .....	283
VII.5.2 Alături de săteni în revolta de la Pungești .....	286
VII.5.3 Codul Penal și penalizarea acestuia în decembrie 2013. Sfârșitul „ <i>Toamnei românești</i> “ .....	287
VII.6 Nenorocirea care unește: Tragedia de la Colectiv, 2015.....	289
VII.7 Unitate și pace, participare și implicare în manifestațiile și acțiunile patriotice. Sărbătorile naționale celebrate de ultrași.....	292
<b>VIII. Ultrașii la protestele anticorupție din perioada 2017–2019. Participare pașnică și violențe la „<i>Tineriada</i>“ sau protestele #<i>rezist</i> .....</b>	<b>297</b>
VIII.1 „Legea grațierii“, Liviu Dragnea și debutul protestelor anticorupție, 2017.....	297
VIII.2 O nouă tentativă de modificarea legilor justiției sub guvernul Tudose. „Hârtie igienică pentru guvernanți“ și „Revoluția fiscală“.....	302
VIII.3 „Toate drumurile duc la București. Revoluția generației noastre“, ianuarie 2018.....	304

VIII.4 Amendarea Codului penal, vara anului 2018. Mitingul diasporei și războiul stradal .....	306
VIII.5 A fost sau nu a fost? Despre influență politică, acțiuni la comandă, interese materiale și manipularea ultrasilor.....	311
<b>IX. Protestele pentru echipă și implicarea materială în susținerea ei. Susținerea renașterii din ligile inferioare la echipele de tradiție.....</b>	<b>315</b>
IX.1 La Timișoara „Pe banii noștri facem ce vrem“.....	315
IX.2. Ultrașii dinamoviștii și Programul „Doar Dinamo București“ .....	318
IX.3. Ultrașii clujeni și resuscitarea Universității .....	321
IX.4 UTA suporterilor .....	323
IX.6 Petrolul suntem noi! .....	324
IX.7 Proteste și divizare la Universitatea Craiova.....	325
IX.8 Ultrașii steliști după pierderea palmaresului de către F.C.S. Becali .....	327
IX.9 Rapidiștii și renașterea echipei .....	328
IX.10 „Nu lăsăm echipa să moară!“.....	330
IX.11 Ultrașii și coronavirusul.....	331
IX.12 Concluzii.....	334
<b>X. Rasism și xenofobie pe stadioanele românești.....</b>	<b>336</b>
X.1 Manifestări xenofobe și rasiste la meciurile echipei naționale.....	338
X.2 Xenofobie și antimaghiarism la meciurile echipelor de club românești....	343
X.3 Rasismul îndreptat împotriva romilor.....	347
X.4 Jucătorii de culoare din campionatul românesc.....	353
X.5 Rasismul și xenofobia ca efect al dezinteresului și toleranței .....	357
<b>XI. Violența ca mod de exprimare în subcultură. Incidente și violențe împotriva dușmanilor din interior și din exterior .....</b>	<b>360</b>
XI.1 Războaiele civile și divizarea peluzelor. Lupta pentru putere.....	361
XI.2 Conflictele dintre ultrași la marile derby-uri românești .....	378
XI.3 Capturi ale steagurilor de gard .....	390
XI.4 Jandarmii: inamicul principal.....	402
XI.5 Violențe împotriva străinilor.....	429
<b>XII. Concluzii finale.....</b>	<b>439</b>
<b><i>Surse și bibliografie.....</i></b>	<b>451</b>
1. Lucrări generale și speciale .....	451
2. Interviu .....	457
3. Filme postate pe Youtube .....	458
4. Articole din presa românească .....	460
5. Articole din presa internațională .....	489
6. Surse on-line .....	492

## Introducere

Lucrarea de față are drept obiectiv studiul subculturii ultra din galeriile de fotbal românești, precum și a comportamentului social asociat ultrașilor români. Alegerea temei reprezintă o consecință a faptului că sunt un supporter al clubului UTA Arad, o echipă în care rolul supporterilor este unul extrem de important. Ultrașii din galeria echipei au un rol determinant în viața clubului. Aceștia reprezintă opiniile și atitudinile susținătorilor echipei UTA și concomitent sunt formatori de opinie, deciziile lor fiind urmate și de restul supporterilor.

Demersul în sine este oportun cel puțin prin prisma faptului că studiul academic este lacunar în ceea ce privește subcultura ultra românească. Subiectul nu a fost abordat până acum dintr-o perspectivă cu predilecție istorică, iar puținele lucrări care i-au fost dedicate îl abordează mai ales din perspectivă sociologică și antropologică. Faptul că subiectul se află în faza de pionierat a cercetării reprezintă un avantaj în ceea ce privește elementul de noutate pe care trebuie să-l aducă orice lucrare de doctorat. Tema este una actuală în condițiile în care fotbalul a devenit o industrie în mecanismul funcțional al căreia consumatorii de fotbal au un rol esențial. În acest context, ultrașii sunt un factor de control al deciziilor patronilor de cluburi, un contrabalans la impunerea unei dictaturi a bunului plac în cadrul clubului. Vocea ultrașilor reprezintă, în cazul cluburilor importante, un element de care se ține seama în activitățile manageriale și decizionale ale conducerii echipei. Ca atare, ultrașii sunt în atenția mass-media, care monitorizează atent manifestările impresionante din peluză și mai ales derapajele violente ale ultrașilor. Cel puțin prin prisma atenției constante acordate de jurnaliști, subcultura ultra reprezintă o temă de actualitate. Subiectul este actual și datorită faptului că în ultimii ani în România se acordă o mare importanță combaterii violenței pe stadioane. Condițiile de derulare a jocurilor de fotbal sunt adeseori subiect de discuție între forțele de ordine, reprezentanții cluburilor și liderii ultrașilor, cu scopul de a găsi soluții în prevenirea și evitarea violențelor din jurul și din interiorul arenelor de fotbal, la meciurile cu grad mare de risc. Violențele dintre ultrași s-au mutat cu predilecție, datorită legislației potrivnice și măsurilor de securitate, din incinta stadioanelor în stradă.

Importanța studiului se justifică din mai multe perspective. Astfel, studiul este important în sine, ca subiect de cercetare, în condițiile în care cercetările dedicate subculturii ultra sunt într-o fază incipientă. Deși grupurile ultra de suporteri sunt o realitate socială adiacentă fotbalului, lumea lor reprezintă totuși o necunoscută pentru cetățeanul și supporterul obișnuit. Priviți cu reticență de societate, ca orice element care nu se aliniază standardelor morale și

comportamentale ale colectivității, ultrasii evoluează în cadrul subculturii lor, ignorând ambianța autohtonă oarecum ostilă, cu aroganța și candoarea emanate din atitudinea celui care, explicit și personal, își asumă apartenența la o subkultură marginală ca filozofie de viață, ca model de suporter și de individ. Imaginea de prototip al alterității cu care sunt gratulați acești dizidenți ai tribunelor de către opinia publică nu reflectă în nici un caz o cunoaștere a subculturii, ci este mai degrabă produsul ignoranței și stereotipiilor. Cunoașterea istoriei, caracteristicilor și tipologiei ultrasilor este așadar importantă pentru toți cei implicați în lumea fotbalului, inclusiv pentru forțele de ordine care acționează în direcția combaterii și diminuării violenței pe stadioane. Relația tensionată dintre jandarmi și ultrasii, de exemplu, este și o consecință a faptului că mentalitatea și principiile exponenților subculturii sunt prea puțin cunoscute.

Ultrasii au fost adeseori acuzați de faptul că au provocat violențe grave cu prilejul mișcărilor de protest care s-au derulat în istoria recentă a României. Participarea la manifestațiile stradale din ultimii ani a degenerat adeseori în incidente între forțele de ordine și ultrasii. Exponenții subculturii au un potențial protestatar semnificativ, astfel că prezintă interes analiza implicării exponenților subculturii în protestele antiguvernamentale și mișcările societății civile. Prin specificul comportamentului lor, aceștia au dat un puternic impuls protestelor stradale, spre exemplu în privința scandărilor. Manifestările violente ale unor grupuri de suporterii la protestele antiguvernamentale au făcut ca în spațiul public să se discute mult despre faptul că acestea sunt unelte folosite de politicieni în funcție de interesul de partid sau grupuri care acționează pe baza intereselor materiale. Deși în cadrul subculturii ultra există, firește, segmente mănate de interese personale sau manipulate politic, trebuie evitată generalizarea. Studiul și-a propus să afle și dacă astfel de grupări sunt minoritare sau marginale în cadrul subculturii ultra.

Manifestările rasiste și xenofobe ale ultrasilor români au provocat numeroase dezbateri în media autohtonă. Acestea au avut ca rezultat numeroase sancțiuni primite de cluburi și echipa națională, pe plan intern și internațional. Rasismul și xenofobia reprezintă o problemă veche în fotbalul autohton. Analiza acestor fenomene este importantă în cunoașterea cauzelor și contextului exprimărilor rasiste, precum și a țintelor rasismului și xenofobiei. Studiul poate fi de asemenea util și oamenilor de fotbal, în condițiile în care ultrasii sunt o forță de care trebuie să se țină cont atât conducătorii fotbalului românesc, cât și liderii cluburilor, fotbalistii sau antrenorii. Echipele de tradiție susținute de ultrasii sunt nevoite să gestioneze într-un mod eficient relația cu aceștia. Ultrasii sunt o forță de care trebuie să țină cont, în condițiile în care numeroase cluburi

confruntate cu falimentul au revenit din ligile inferioare datorită susținerii exponenților subculturii.

Lucrarea își propune realizarea unei cercetări cu caracter multidisciplinar, cu scopul de a surprinde un tablou cât mai complet al subculturii. Demersul nostru nu se limitează astfel la o abordare istorică a fenomenului ultra, ci va combina cercetarea istorică cu cea antropologică, sociologică și socio-psihologică. Analiza multidisciplinară a tipologiei individuale și de grup, a valorilor și motivațiilor ultrașilor, a istoriei subculturii va creiona o imagine mult mai amplă și mai complexă a exponenților subculturii. Caracterul interdisciplinar al studiului poate surprinde eficient complexitatea caracteristicilor subculturii. A susține că ultrașii reprezintă un subiect dificil de abordat este o eroare. Înțelegerea fenomenului ultra presupune un quantum de efort intelectual și logistic similar celorlalte subiecte supuse cercetării, astfel că din această perspectivă subiectul se înscrie în sfera normalității. Se poate evoca eventual un anumit exotism al subculturii, o ieșire din sfera ordinarului a exponenților săi, însă și în acest caz o asemenea apreciere ar fi imprimată cu o doză consistentă de subiectivism, întrucât tot atât de exotice ar putea fi considerate grupurile subculturale de motocicliști, romi tradiționaliști, rockeri, punkeri sau metaliști. Abordarea multidisciplinară a temei este însă cheia unei cercetări eficiente. Complexitatea subculturii poate fi surprinsă doar utilizând o analiză multidisciplinară, în care abordarea istorică, sociologică și antropologică se completează reciproc.

Studiul pornește de la ipoteza de cercetare că ultrașii sunt bine organizați, respectă disciplina și ierarhia de grup, iar în acțiunile lor sunt ghidați de norme specifice. Grupările ultra nu acționează haotic. Astfel, cercetarea își va propune să surprindă caracteristicile comunitare ale grupărilor ultra. Grupurile nu înglobează doar tineri exuberanți, ci indivizi cu un statut social divers, cu ocupații diferite, din diverse medii sociale, cu un statut economic diferit. Agregarea fanilor și formarea comunităților ultra se realizează în jurul unor valori și principii comune, în jurul unei filozofii de viață și a unei stări de spirit. Cercetarea va confirma faptul că în România grupările ultra nu au luat naștere din spiritul protestatar al tinerilor din categoriile sociale defavorizate și nici pe baze ideologice, precum în Italia, țara în care s-a născut subcultura. Grupările ultra românești sunt rezultatul coagulării indivizilor în jurul unui mod de viață subcultural. Modelul cultural propus de subcultură amprentează mental și comportamental ultrașii care se manifestă ca atare după un anumit tipar. În cadrul galeriei exprimarea spiritului carnavalesc, cu cântece, scandări, bătăi din palme sau coregrafii, este reglementat de reguli

precise. Exprimarea ultrașilor în peluze presupune disciplină, imaginație și forță creatoare. Manifestarea ultrașilor îmbracă, după cum vom vedea, o formă ritualică presupunând un anumit tip de cântece și scandări, în funcție de intensitatea meciului, de rivalitatea cu adversarii și de context. Ritualurile specifice sunt o consecință a teritorialității. Încurajarea echipei presupune o formă de performanță culturală a peluzelor, aceasta fiind este o expresie a unității și disciplinei colective. Nu doar modul de manifestare din peluze impune respectarea disciplinei, a ierarhiei și a regulilor de grup, ci și acțiunile violente îndreptate împotriva rivalilor sau a forțelor de ordine. Acestea nu se derulează haotic. Derularea incidentelor este supusă unor reguli stricte și în consecință se va insista pe acest aspect în studiul nostru.

Este prematur să analizăm în aceste rânduri introductive disciplina și organizarea ultrașilor în cadrul luptelor stradale, spiritul de sacrificiu și loialitatea față de grup manifestate de ultrași, însă ar fi o eroare ca aceștia să fie percepuți ca un ansamblu de indivizi dominați de emoții și instincte primitive, fără inhibiții și reguli morale. Codurile care reglementează comportamentul ultrașilor vor fi analizate pe larg în cadrul studiului. De asemenea vom vedea cum, dincolo de fenomene precum excluziunea și devianța socială, nevoia de identitate reprezintă elementul fundamental al aderării indivizilor la subcultură. Pe parcursul demersului nostru vom încerca să demonstrăm faptul că agregarea ultrașilor nu se datorează unor impulsuri extreme spre violență sau unor scopuri delincvente, ci dorinței individului de a se identifica cu un grup ultra, de a avea o astfel de identitate subculturală.

Implicarea în acțiunile violente derivă din dorința ultrasului de a obține un anumit statut social în cadrul grupului, de a-și amplifica și consolida stima de sine. Datorită caracteristicilor sale, grupul de fani ultra se manifestă ca o matrice stilistică, în cadrul căreia tinerilor li se imprimă un anumit comportament fundamentat pe un set de valori specifice, pe care novicii le deprind de la ultrașii cu state vechi în peluză și în grup. Pentru a obține respectul grupului, numeroși ultrași recurg la început de drum la acte de teribilism și la violențe gratuite, însă acest tip de exprimare nu este agreat de ultrași, în ansamblul lor, și reprezintă cazuri izolate. Luptele de stradă pe care aceștia le provoacă sau la care participă necesită disciplină și sincronizare. Carisma ultrașilor și a grupurilor ultra este rezultatul constanței cu care-și încurajează echipa în meciurile de pe stadionul propriu și din deplasare, precum și a participării la incidentele stradale.

Studiul de față nu se rezumă la analiza cauzelor violențelor din fotbalul autohton și nici nu și-a propus asumarea unei atitudini subiective față de ultrași, fie ea pozitivă sau negativă.



Lucrarea își propune radiografierea subculturii ultra din punct de vedere al istoriei și evoluției subculturii, al regulilor și ierarhiei intrinseci, ale elementelor identitare, al principiilor subculturii, al mentalităților, al modului de manifestare în peluzele stadioanelor din România, al atașamentului față de echipa susținută, precum și al acțiunilor lor pe stradă și în stadion. În consecință, studiul nu este o pledoarie pentru fair-play și nici nu are ca obiectiv educarea publicului sau combaterea violenței pe stadioane, ci o analiză cât mai complexă și mai cuprinzătoare a fenomenului ultra. Dacă imaginile exterioare sunt cu predilecție negative, cele din interior sunt idilice. Ultrașii afișează în relațiile cu ceilalți o părere prin excelență pozitivă despre subcultură și despre ei înșiși. În consecință, marea provocare în creionarea tipologiei ultrașilor o reprezintă păstrarea echidistanței. Trebuie evitată atât capcana alunecării pe panta catalogării și incriminării ireconciliabile a acestora, cât și a radiografierii subculturii prin prisma unui partizanat, transpus într-o viziune idilică, eroică, de auto-victimizare simbolică a ultrașilor.

Metodologia cercetării presupune ca într-o primă fază să fie schițată geneza și evoluția subculturii ultra. Evocarea istoriei, evoluției și răspândirii subculturii este importantă în înțelegerea acesteia, iar analiza globalizării mișcării ultra ne va da o idee asupra dimensiunilor fenomenului precum și a faptului că particularitățile locale se evidențiază într-un context mult mai larg. Specificul psiho-social, politic și ideologic românesc își pune amprenta asupra felului în care a fost adoptată mișcarea ultra în rândul suporterilor de fotbal de la noi. Nuanțele subculturii sunt esențiale în depistarea specificului fenomenului ultra românesc.

După creionarea cadrului general, accentul va fi pus pe explicarea principiilor și modului de viață în subcultură. Analiza codului ultra, a manifestării ultrașilor în peluze, a modului de identificare vestimentar, ca grup și ca indivizi, a ritualurilor, rivalităților și prieteniiilor dintre ultrași se va realiza mai ales prin intermediul interviurilor, ca și a observației participative. Pentru o radiografiere cât mai cuprinzătoare și mai corectă a specificului subcultural național, intervievații au fost selectați din diferite galerii, din mai multe orașe și regiuni ale țării. Concentrarea doar pe ultrașii din Arad sau din vestul țării ar fi impus o limitare nepotrivită a studiului. Am încercat să realizăm o centralizare și o comparație a datelor și opiniilor ultrașilor intervievați. Interviurile au fost susținute de informații dobândite la fața locului, prin participarea la meciurile de pe teren propriu ale echipei UTA, alături de galerie, precum și prin deplasări efectuate alături de suporterii arădeni de-a lungul timpului. Observațiile dobândite pe teren ne-au ajutat să conturăm o înțelegere din interior a specificului culturii ultra.

Sub raport bibliografic, deosebit de utile ne-au fost lucrările sociologilor și antropologilor occidentali, în speță cei italieni și britanici. Autorii italieni au analizat cu predilecție specificul subculturii ultra, în timp ce lucrările cercetătorilor britanici au fost dedicate subculturii *hooligans*. Lucrările cercetătorilor străini reprezintă puncte de reper pentru creionarea contextului general și a prezentării mentalității, principiilor și practicilor sociale ale suporterilor din subculturile asociate fotbalului.

Cercetările sociologice și antropologice asupra psihologiei grupurilor în general și asupra psihologiei mulțimilor au fost utile în analiza grupărilor ultra văzute ca și comunități sociale, în înțelegerea modului în care reacționează individul într-un grup social. Înțelegerea psihologiei grupărilor ultra se realizează prin analiza fundamentelor agresivității și conflictului. Coeziunea grupurilor ultra și solidaritatea dintre membri sunt în mare măsură rezultatul participării la conflictele cu rivalii sau cu forțele de ordine. În consecință, depistarea cauzelor agresivității ultrașilor reprezintă un element important în înțelegerea modului de viață al ultrașilor și a principiilor subculturale.

Pe lângă sursele evocate mai sus, articolele de presă au reprezentat o categorie de izvoare esențiale pentru studiul nostru. Jurnaliștii au surprins acțiunile cele mai importante ale exponenților galeriilor de fotbal românești. Acești observatori au meritul de a fi monitorizat cu atenție violențele din rândurile suporterilor. Abordarea istorică a evoluției subculturii în România presupune și repere cronologice, date certe ale evenimentelor în care au fost implicați ultrașii. Atenția mass-media asupra ultrașilor s-a intensificat în ultimii douăzeci de ani. Articolele din presa scrisă sau emisiunile sportive au surprins și analizat nu doar spectacolul fotbalistic în sine, ci și prestația ultrașilor. Evocarea acțiunilor acestora de către jurnaliști oscilează între aprecieri la superlativ ale modului în care și-au susținut echipa și incriminarea violențelor dintre ultrașii rivali sau dintre ultrași și forțele de ordine. În consecință, în studiu se va încerca sporirea cunoștințelor privitoare la subcultura ultra și pătrunderea dincolo de imaginea emoțională și uneori superficială construită de jurnaliști, în limitele cerințelor și principiilor presei profesionale. O analiză cuprinzătoare a subculturii nu se poate face însă fără a studia articolele din mass-media, indispensabile în identificarea caracteristicilor fenomenului. Rezultatele unei asemenea studii ne vor ajuta să înțelegem modul în care un supporter obișnuit poate ajunge un ultras, principiile și modul de viață specific exponenților subculturii, atitudinea ultrașilor față de propriul club, față de ultrașii rivali, de forțele de ordine, precum și modul în care aceștia își

manifestă spiritul civic și convingerile naționaliste. Analiza acestor aspecte reprezintă ținta fundamentală a lucrării de față. Cu toate că investigarea violențelor reprezintă o parte consistentă a studiului, acestea sunt analizate ca o componentă a modului de manifestare ultra și nu se dorește o simplă cronică sau trecere în revistă a incidentelor provocate de către ultrași.

În analiza subculturii ultra românești extrem de utile s-au dovedit și informațiile postate de ultrași pe forumurile și site-urile lor. În cadrul acestor comunități virtuale, postările despre diverse evenimente și discuțiile dintre exponenții subculturii pe marginea acestora au oferit informații în legătură cu evenimente care nu au fost surprinse de presă, respectiv le-au completat sau au prezentat alte variante cu privire la anumite acțiuni ale lor din stradă sau din stadion. Revista ultra on-line <http://www.revistaultra.ro/tag/romanian-ultras/> a oferit numeroase materiale interesante, referitoare la o gamă largă de activități ale ultrașilor, de la interviuri la organizarea de turnee fotbalistice între grupările ultra, de la participarea la marile sărbători naționale și implicarea ultrașilor în lupta cu pandemia la incidentele stradale ocazionate de manifestațiile cu caracter politic.

În cercetarea de față am făcut recurs și la alte studii proprii, publicate deja, în care au fost analizate articole și comentarii publicate pe site-urile <https://romanianultras.wordpress.com> sau <https://uncoltuitatdelume.wordpress.com>, surse în cazul cărora unele informații nu mai pot fi accesate. Informațiile dobândite de pe site-urile amintite constau mai ales în comentarii ale unor suporteri sau rivali participanți la diferite evenimente, care au fost utile în evaluarea critică a datelor furnizate de ultrași, presă sau jandarmerie.

Interviurile realizate cu ultrașii au reprezentat una dintre provocările studiului, acestea trasând de fapt și limitele cercetării. Exponenți a unei culturi a rușinii, ultrașii, reprezentanți ai unei comunități restrânse, cu un sistem de valori inflexibil, sunt foarte atenți la propria imagine, ca peluză în comunitatea ultra, ca grup în peluză și ca individ în cadrul grupului. Ca atare, credem că ultrașii evocă doar evenimentele care-i favorizează. Aceștia fie refuză categoric să discute despre situațiile în care au fost puși în inferioritate sau au încălcat grav normele subculturale, fie bagatelizează sub o formă superficială sau fără legătură cu realitatea unele acțiuni în care au fost implicați. Ultrașii nu vorbesc despre umilințele suferite pe străzi în incidentele cu rivalii, despre interesele financiare în relația cu conducerea clubului sau despre legăturile cu partidele politice ori cu lumea interlopă. Numeroși exponenți ai subculturii au fost reticenți în a acorda interviuri, în general, motivându-și atitudinea prin considerente cum ar fi

statutul inferior ierarhic în cadrul grupului, refuzul de a aborda unele subiecte datorită codului ultra, rezervele față de cei situați în exteriorul subculturii, invocarea faptului că prin afirmațiile lor ar putea periclita imaginea grupului. Ca urmare, interviurile s-au axat cu predilecție pe specificul subculturii și al peluzei reprezentate. Faptul că ultrașii sunt sensibili la imaginea lor și la opiniile semenilor din interiorul subculturii a limitat arealul de întrebări adresate intervievaților. În ciuda tuturor acestor limite evocate, credem că studiul a reușit să analizeze într-un mod complex și credibil subcultura ultra românească.

## **I. Subcultura – definire, caracteristici sau *de ce este mișcarea ultras o subkultură?***

Pentru o analiză cât mai cuprinzătoare a subculturii ultra, în acest capitol introductiv au fost definite noțiunile utile în radiografierea grupărilor ultra, absolut necesare în direcția unei înțelegerii mecanismului funcțional general al subculturii, aceste noțiuni fiind desigur *subcultura*, dar și *triburi* și *neotriburi urbane*, în fond noțiuni cu un caracter complementar, cultură dominantă sau cultură de masă, termeni sociologici prin prisma cărora analiza fenomenului ultras se simplifică.

Cercetările care vizează definirea subculturilor nu reprezintă în fond apanajul sociologilor și antropologilor, ci implică în fapt o abordare multidisciplinară, cu implicarea în acest sens și a reprezentanților celorlalte științe umaniste cu conexiuni în domeniul cultural. Subcultura este pe de o parte produsul unui comportament subiacent față de cel specific culturii de masă, iar pe de altă parte presupune o înclinație individuală înspre un astfel de comportament și sistem de valori. Subculturile sunt ele însele entități culturale deja bine conturate, nicidecum parte componentă a unei asemenea entități. De-a lungul timpului ele au oferit alternative la stiluri diferite de viață din două motive majore, respectiv pentru a protesta față de normele culturii dominante sau pentru a se apăra în fața cenzurii culturii dominante.

Primele studii în ceea ce privește subcultura aparține unei pleiade de sociologi americani, reuniți în *Școală de sociologie din Chicago* în perioada interbelică. Aici activau nume grele ale sociologiei, cercetători care au imprimat la nivel de cercetare alte nuanțe calitative sociologiei urbane, combinând teoriile sociologice și antropologice cu cercetarea etnografică a cartierelor tocmai pentru a înțelege modul în care interacționează indivizii în cadrul sistemelor sociale urbane. Reprezentanții Școlii din Chicago au analizat cu predilecție interacțiunea socială între indivizi la microscară, punând accent pe modelarea și aranjarea naturală a fenomenului social în timp și spațiu în contextul unui cadru social mai larg, deși inițial au încercat doar să explice modul în care a contribuit explozia urbană la diversificarea problemelor sociale ale orașului. În viziunea sociologilor din Chicago apariția subculturilor reprezintă rezultatul deficiențelor la nivel de interacțiune dintre diverse segmente ale populației și cultura de masă, precum și datorită adoptării unor modele sociale, norme și sisteme de valori alternative. Chiar dacă sociologii au accentuat rolul influenței mediului social asupra comportamentul uman, în detrimentul specificului genetic și a caracteristicilor psihologice individuale, cercetările Școlii de la Chicago

au încurajat studiul subculturilor și afirmarea unor noi viziuni în cercetarea acestora diferite de cea a sociologilor Școlii de la Chicago.

O nouă etapă în cercetarea și diversificarea noțiunilor teoretice și a viziunii sociologice asupra subculturilor a fost scrisă de către Centrul pentru Studii Culturale Contemporane de la Universitatea din Birmingham, școala britanică de sociologie din amintitul oraș examinând diferitele aspecte ale subculturilor tinerilor din așa numita clasă muncitoare. Viziunea abordării științifice a subculturilor se modifică însă radical. Dacă Școala din Chicago a asociat subcultura cu delincvența, noua pleiadă de sociologi au evidențiat spiritual protestatar al subculturii. Astfel în lucrările lor, sociologii britanici din Școala de sociologie din Birmingham, care, de altfel, au fost acuzați de marxism, interpretează subculturile drept forme de rezistență împotriva culturii de masă. Societatea este văzută ca fiind divizată radical în două categorii sociale, respectiv clasa muncitoare și clasa de mijloc, fiecare cu cultură de clasă specifică, dominantă fiind cultura clasei mijlocii. În cadrul cartierelor muncitorești există un cadru prielnic afirmării subculturilor care promovează modele culturale, aflate în conflict atât cu cultura părintească, cât și cu cultura dominantă. În condițiile confruntării cu o criză a identității de clasă, subculturile nu sunt altceva decât noi forme de identificare colectivă care exprimă rezistența simbolică împotriva culturii hegemonice. Pentru cercetătorii de la CCCS forța coagulantă o reprezintă frustrarea tinerilor din clasa muncitoare față de obstacolele socio-economice ivite în lupta pentru un nivel de trai mai bun. Extinzând activitatea școlii din Chicago, sociologii britanici au explorat în continuare conceptul de devianță prin evidențierea legăturilor implicite dintre cultură și hegemonie. Exponenții Școlii de la Birmingham în general au insistat pe relația dintre cultura dominantă și cultura de masă, precum și pe faptul că subculturile sunt specifice clasei muncitoare și tinerilor din cartierele muncitorești. De asemenea subculturile au fost considerate o prelungire a culturii muncitorești. În ciuda contribuțiilor semnificative ale Școlii din Birmingham la studiul subculturilor, concluziile CCCS au provocat numeroase rețineri și controverse, considerându-se că s-a făcut o apologie a rezistenței și a stilului acestora, punându-se un accent prea mare pe noțiunea de clasă ca factor determinant. Acuzațiile de marxism sunt o consecință a acestui mod de abordare a subculturilor.

Marea provocare contemporană a subculturilor o reprezintă postmodernismul. În ciuda virtualizării și a digitalizării societății, a consumerismului și globalizării, asistăm la o constantă reinventare în sensul unei adaptări cameleonice a elementelor defnitorii a acestor grupuri

sociale. Sistemul lor de norme devine mai complex și mai rafinat în pas cu modernitatea, cu toate că fundamentul este reprezentat de aceleași principii care stau la baza închegării găștilor. Subcultura în sine a deviat astfel înspre consumism și hedonism, minimalizându-se ideea de rezistență, de identitate și filozofie de viață. În gândirea post-subculturală faptul că indivizi din cultura hegemonică au acces la produse subculturale determină o diluare a subculturii în condițiile în care magazinele de larg consum fac posibilă forma fără nici un fond subcultural printr-o simplă tranzacție comercială. Ca atare orice ipochimen poate cumpăra o vestimentație de tip ultras fără a înțelege valorile și semnificațiile specifice subculturii. În contrabalans criticii gândirii post-subculturale consideră că numeroși indivizi adoptă identități subculturale și participă în mod activ la scena subculturală prin simpla implicare în comercializarea obiectelor specific diferitelor subculturi. Consumismul penetrează practic societatea în fiecare aspect al vieții sale, însă acest fapt nu împiedică indivizii să se angajeze în activități de rezistență prin apartenența la subculturi.

Selectarea termenilor tratați nu a fost dificilă, deși sociologia și antropologia actual utilizează o gamă variată de noțiuni. Orice selecție implică opțiuni și omisiuni, însă în condițiile în care elementele sale definitorii se extind într-un mod implicit și asupra subculturii ultra, noțiunea de subkultură s-a impus cu predilecție în a fi supusă analizei. Nuanțele poliforme ale mișcării ultra sunt circumscrise noțiuni de subkultură. Înțelegerea mecanismului subcultural general, a evoluției definirii nuanțelor sale și a complexității amplificate de modernism este echivalentă cu deslușirea specificului mișcării ultra.

În ceea ce privește noțiunea de *trib urban* se cuvine precizarea că va fi utilizată ca un concept care vine în completarea celui de subkultură. Precizarea se impune în condițiile în care o serie de teoreticieni contemporani consideră că *neotribul urban* a substituit subcultura, concepție care nu poate fi transferată asupra mișcării ultra. Principiile incipiente s-au conservat, fondul dovedindu-se imuabil la presiunea modernității. Ca atare subcultura ultra nu poate evolua înspre tribul urban ultra în condițiile în care specificul s-a dovedit impenetrabil. Termenul de *trib urban* poate astfel să completeze în spiritul postmodernismului și al bricolajului contemporan noțiunea de subkultură.

Cultura dominantă va fi un termen des utilizat în studiu în virtutea faptului că în funcție de principiile promovate de cultura dominantă se stabilește devianța și se identifică atât intrinsec cât și extrinsec subcultura. Dacă noțiunea de *cultură de masă* se impune în sfera cercetării prin

prisma antinomiei în raport cu subcultura, bricolajul este indisolubil legat de subcultura ultra, ultrașii definindu-și opțiunile subculturale printr-un cod vestimentar. Ca parte integrantă a mecanismului funcțional al mișcării, în definirea acesteia bricolajul se situează în subsidiar în raport cu noțiunea de *subcultură*. În fapt noțiunile de subcultură, trib urban și bricolaj nu sunt într-o relație de complementaritate. Noțiunea de subcultură le include pe celelalte, utilizate în mod implicit în definirea fenomenului ultra. Cert este că demersul analitic dedicat subculturii este indispensabil unei radiografieri detaliate a unei lumi puțin cunoscute în exteriorul frontierelor sale, unui exercițiu onest de surprindere a subculturii ultra, independent de presiunea percepțiilor extrinseci ale fenomenului.

## **II. Istoria și caracteristicile italice ale subculturii „ultra“**

Subcultura ultra este de sorginte italiană. Mișcarea s-a afirmat la finele anilor '60 într-o peninsulă afectată de grave convulsii sociale și de dispute politice interne. Contextul socio-economic și politic era unul, după cum vom vedea, dificil și inevitabil unul prielnic afirmării grupărilor radicale de tineri, grupări care îmbinau armonios afinitățile doctrinare politice, cu un statut social asumat ca fiind convergent al membrilor și, nu în ultimul rând, cu simpatii fotbalistice. Violențele sociale, instabilitatea și acțiunile grupărilor extremiste a reprezentat un factor declanșator, ambiental, colateral, un factor care nu a condiționat apariția și evoluția subculturii ultra ci, eventual, i-a generat explozia. Mișcarea ultra, deși imprimată cu radicalism, nu este circumscrisă relației cauză-efect în raport cu convulsiile din peninsulă. Dacă dificultățile Italiei nu i-a împins pe italienii înspre a adera la subcultura ultra, atunci cel puțin i-au făcut pe aceștia, sau pe o parte dintre ei, să se identifice cu o mișcare națională de asemenea factură și amploare, în condițiile existenței elementelor favorizante afirmării subculturii. Geneza subculturii a fost marcată de *Toamna fierbinte*, iar evoluția de *Anii de plumb*. Cert este că în aceea perioadă se vor trasa principiile de bază ale subculturii, trasându-se linia ortodoxă a mișcării ultra. Perioada este percepută și azi de către exponenți ca fiind epoca de aur a subculturii, una a unei purități a principiilor.

La finele anilor '60 și începutul anilor '70, se remarcă faptul că diverse grupuri de tineri cu vârste între 15 și 20 de ani, suporteri ai diferitelor echipe din peninsulă, adoptă un alt tip de comportament pe stadion, diferit de modelul clasic al supporterului italian. Locația noilor grupări



de tineri fani, în speță ale ultrașilor, erau peluzele stadioanelor datorită prețurilor reduse la abonamente și bilete. Subcultura ultra, aflată într-un stadiu incipient de evoluție, se remarcă ca fenomen de agregare socială printr-o serie de caracteristici, în speță trasarea teritoriului în peluză și identificarea prin intermediul banner-ului cu numele și simbolul grupului, steag afișat pe gard. Treptat peluzele vor fi abandonate de cluburile de fani obișnuiți, aceștia preferând locațiile mai liniștite și mai sigure. Ultrasul adoptă și un cod vestimentar paramilitar, preluat de la grupările politice extremiste la modă în epocă, pe haine fiind etalate embleme cu simbolurile echipei, ultrasul purtând și fulare în culorile clubului. În susținerea echipei ultrașii se inspiră din specificul fanilor brazilieni, din celebrele „torcidas“, utilizând trompete și tobe, și al suporterilor englezi, de unde au preluat crearea efectului vizual al valurilor mării, prin ridicarea concomitentă a fularelor în același timp.

Evoluția subculturii ultra în spațiul italian este eficient surprinsă de radiografierea evoluției a două galerii exponențiale pentru fotbalul italian și cel mondial, respectiv cele ale echipelor Juventus Torino și AS Roma. În fond subcultura ultra s-a manifestat în orice peluză pe baza acelorași principii, astfel că prin prezentarea acestor două studii de caz se poate înțelege mecanismul funcțional al întregii subculturi. În tipologia implementării și dezvoltării fenomenului ultra se regăsește orice peluză din peninsula, indiferent de forța și numărul brigăzilor ultra, independent de liga în care activează echipa.

O problemă cu care se confruntă mișcarea ultra italiană o reprezintă și infiltrarea mafiei în diverse peluze, Camorra, Ndrangheta sau Cosa Nostra fiind interesate de un control cât mai consistent asupra brigăzilor ultra din peninsula. Ca atare o comisie parlamentară anti-mafia a investigat și legăturile dintre crima organizată și grupările ultra. Conform *„Raportului privind implicarea mafiei în sport al Comisiei parlamentare anti-mafia“*, numeroși liderii ultras sunt membrii ai structurilor mafioate sau au legături strânse cu mafia italiană, exemplificând cu peluzele din Catania sau Napoli. În același raport se susține că în alte cazuri, cu toate că nu există dovezi în ceea ce privește legătura dintre peluzele ultra și mafia italiană, ultrașii sunt organizați după modelul grupărilor mafioate din peninsula. Fotbalul italian nu este suficient de curat pentru a se opune infiltrărilor structurilor criminale, mafia folosindu-l pentru a crea un consens din punct de vedere teritorial.

Scena ultra italiană este una intens politizată, opțiunile politice fiind un important element coagulant ale diferitelor grupări care se identifică ideologic. Intrinsec, într-un astfel de grup

există o singură opțiune politică, grupul fiind o entitate distinctă în peluză, dovadă că în cele mai multe peluze fasciștii și cei de extrema stângă coabitează în pace. Peluzele, care practică un soi de exclusivism ideologic de stânga sau dreapta radical, sunt minoritare în cadrul subculturii italiene. În ceea ce privește înfrățirile și rivalitățile reprezintă un sistem deschis și ambele trebuie susținute de către generațiile de ultrași ai diferitelor galerii. O înfrățire, oricât ar fi de profundă la un moment dat, se încheie dacă lipsesc contactele dintre grupuri și eforturile bilaterale de a întreține prietenia. Este suficient o sincopă în relația de prietenie, respectiv atacarea fraților de către o grupare rebelă dintr-o peluză, afectată de conflicte interne, ca întregul eșafod al amicitiei să se prăbușească. Ultrașii din prezent, numiți și *cani sciolti*, sunt acuzați că nu mai folosesc violența ca pe un instrument, ci ca pe un scop în sine, fără discernământ sau respect. Aceiași sociologi consideră că în cadrul mișcării ultra contemporane se sesizează o tendința de a acorda o importanță mai mare identității locale, ceea ce determină în mod implicit perceperea celorlalți drept inamici. Ca atare spiritul de grup, bazat pe un cult extrem al durității, coroborat cu obsesia funcționării grupului, precum o organizație paramilitară, împreună cu atașamentul morbid față de patria mică, respectiv de regiune, reprezintă un teren fertil pentru atitudini rasiste și xenofobe. Aceste realități ale scenei ultra italiene vor determina evident o reșezare a înfrățirilor și rivalităților dintre galerii, relații oricum circumscrise evoluției, precum și o alunecare a galeriilor de stânga și a celor apolitice înspre extrema dreaptă și implicit o prevalență a drepteii în tribunele italiene.

### **III. Globalizarea subculturii „ultra“. Unu și Multiplu sau amprenta italiană**

Globalizarea subculturii ultra reprezintă un proces natural în contextul standardizării culturale specifice epocii. Mișcarea ultra a reprezentat o marcă înregistrată italiană doar în primii ani de evoluție. După ce în anii '70 devine rapid în peninsulă o mișcare de masă cu grupuri de 10.000 de membri, subcultura a depășit granițele cadrului genetic italian extinzându-se inițial în Europa Occidentală și Grecia. Ulterior, în speță în anii '80, fenomenul ultra s-a extins și înspre Estul comunist, nuanțe interesante îmbrăcând în fosta Iugoslavie, mișcarea devenind un fenomen social în anii '90, în contextul evoluției țărilor excomuniste înspre democrație. Această formă de manifestare și agregare a fanilor nu a rămas specific doar Europei, ultrașii dominând stadioanele din Asia, Africa, America de Nord sau Australia.

Creșterea popularității fotbalului și globalizarea acestuia au determinat și mondializarea subculturii ultra. Inițial spațiul în care s-a răspândit subcultura a fost cel european, cu predilecție în zonele populate de popoare cu un temperament vulcanic, mediteranean. Țările latine și balcanice au importat acel Unu italian, treptat mișcarea ultra impunându-se și în celelalte părți ale Bătrânului Continent. Răspândirea subculturii și pe celelalte continente s-a produs, în speță, prin intermediul mass-mediei. Mass-media a ajuns să joace un rol crucial în rândul grupurilor, determinând dezvoltarea unei viziuni globale, internetul și programele transnaționale de televiziune prin satelit având totuși consecințe ambigue pentru reproducerea vechilor forme de identitate colectivă.

Dacă în Europa globalizarea subculturii a fost cu predilecție rezultatul contactului direct cu fenomenul ultra, datorită competițiilor continentale, presa și internetul au reprezentat factorul decisiv, care a determinat preluarea subculturii ultra de către fanii din afara Europei. Fenomenul a căpătat nuanțe locale, subcultura ultra fiind adaptată diferit, în funcție de specificul local pre-existent și culturile naționale. Un surprinzător avânt subcultura o înregistrează în nordul Africii și în numeroase state din Asia, unde armatele de fani dispun de o forță considerabilă, însă și în Australia, SUA sau Canada se înregistrează un curs ascendent al fenomenului. Popularitatea și valențele globale ale subculturii îi confer subculturii ultra statutul de cea mai populară subcultură a fanilor de pe mapamond, aceasta adjudecându-și duelul dus pentru cucerirea stadioanelor globului cu celelalte subculturi ale fanilor, respective, hooligans, barra bravas sau torcida. Ca atare se poate vorbi despre mișcarea ultra nu ca de o simplă subcultură, ci ca de un fenomen social global.

#### **IV. Subculturi asociate fotbalului. Tipologii de suporter non-ultras. *Hooligans, Torcidas organizadas, Barra bravas***

Huliganismul, asociat fotbalului, nu are o definiție juridică precisă, termenul fiind avansat la mijlocul anilor '60, în speță de către presa de tip „tabloid“, pentru catalogarea diferitelor incidente. Pentru o percepție corectă a huliganismului ca subcultură, trebuie să trecem dincolo de prejudecăți, de reprezentările sociale și de judecățile de valoare, emise pe marginea subiectului. Portretul arhetipal, trasat huliganului de către imaginarul colectiv, îl prezintă pe acesta, ca fiind englez, tânăr și sărac, cu probleme de integrare socială, neinteresat cu adevărat de

fotbal, bețiv și drogat, militant extremist etc. Un portret arhetipal ce presupune implicarea indivizilor defavorizați și frustrați social în acțiuni extremiste, care vizează imigranți și implicit indivizi de altă origine etnică și de cultură diferită, în scopul unei recuperări a identității naționale amenințate și a unui statut într-o societate, care tinde să-i excludă și din care se simt excluși. Studiile recente consideră că aceste reprezentări, de obicei, sunt rezultatul unor cercetări bazate pe statistici ale poliției britanice, din anii '80, care sunt de fapt false și trunchiate. Scena hooligans este departe de aceste reprezentări colective.

Paradoxal, în ciuda faptului că fundamentul subculturii și al grupărilor de huligani îl constituie violența, ca și în cazul subculturii ultras subcultura hooligans reprezintă mult mai mult decât violență. De asemenea, huliganismul, ca simplă manifestare antisocială sau dimpotrivă ca subkultură, nu reprezintă o specialitate exclusiv engleză. Vorbim, în prezent, de subcultura hooligans ca de una cu caracter transnațional, de una cu dimensiuni globale. Globalizarea s-a derulat pe aceleași principii, ca și în cazul subculturii ultra. Încă din anii '70, subcultura s-a extins în țările nord-europene, fanii din această parte a continentului optând pentru modelul englez de supporter. Această delimitare s-a făcut în speță în anii '70, '80, în anii '90, subcultura ultra răspândindu-se treptat și în țările nordice. Căderea comunismului a făcut ca subcultura hooligans să se răspândească și în est. Subcultura hooligans a prins, în special, în Rusia și mai ales în Polonia, țară considerată cu fiind cu cea mai dinamică scenă de huligani, cu grupări hooligans și în liga a IV-a. Mișcarea hooligans poloneză este tot mai intens influențată de cea ultra. Dacă în anii '90 și primul deceniu din anii 2000, exista o distincție clară între cele două subculturi, cu sectoare separate și manifestări distincte, un obiectiv important al huliganilor fiind și acela de a-și apăra proprii ultrași, în prezent aria de intersectare a subculturilor este una consistentă. Se avansează, de altfel termenul, de *hooltras* ca rezultat al intersectării celor două subculturi, acest hibrid subcultural definind în prezent direcția evoluției supporterilor polonezi. Influențele reciproce și intersectarea subculturilor amintite reprezintă un proces normal. Aceste aspecte nu atentează însă la specificul subculturii hooligans, care este reprezentată de numeroase grupări, în spațiul britanic, în nordul Europei și chiar în unele state un subcultura dominantă o reprezintă subcultura ultra. Subcultura hooligans reprezintă și în prezent una dintre marile subculturi asociate fotbalului.

Torcidele braziliene își trag seva din asociațiile de suporteri, fondate la finele anilor 30 și mai ales în ani '40, '50. Cert este că torcidele braziliene au uimit mapamondul prin modul în care

și-au încurajat favoriții la Campionatul Mondial, derulat în Brazilia în 1950, modelul lor de fani fiind imitat de supporterii lui Hajduk Split, care și-au înființat propria *Torcida Split* în 1950. Etapa modernă de evoluția a torcidelor braziliene debutează, din perspectivele cercetătorilor, la finele anilor '60, când au fost fondate numeroase grupări de fani. Torcidele braziliene se reorganizează, practic, într-un moment de redefinire politică și socială a Braziliei, care trecea printr-un regim dictatorial. Într-o perioadă de dictatură militară, care a durat între 1964-1985, tinerii nu s-au limitat la a-și încuraja echipa din tribune, ci au militat pentru democratizarea țării și a societății. Torcidele, apărute în contextual mișcărilor protestatate, au adus un suflu nou în tribună și în societatea braziliană, în condițiile în care au ales să protesteze împotriva conducerii clubului și a echipei când lucrurile nu mergeau bine. Evident că acel suflu nou se datora protestului în sine, un element fundamental al spiritului democratic. Torcidele nu se mai limitează la spectacolul din tribune, supraveghind liderii administrativi ai clubului, la nivel de decizii și management. Afirmarea torcidelor moderne, pe fondul protestelor studențești din Brazilia anulului 1968, au imprimat un spirit protestatar subculturii. Se sesizează o similitudine evidentă cu afirmarea subculturii ultra în Italia și cu explozia huliganismului în Anglia, în acea perioadă tulburătoare a anilor '60. De remarcat că în Brazilia era o minoritate puternică de italieni, care la fel ca în peninsula, fie au fondat numeroase grupări de fani, fie s-au implicat în fondarea acestora.

Evident că torcidele amintite nu sunt singurele, care au o școală de samba, ce reprezintă organizația. Torcidele braziliene au propriile lor școli, participând la carnavaluri, întrecându-se astfel și pe târâmul dansului. Cu toate că scena fanilor brazilieni este una de o violență extremă în timpul carnavalurilor torcidele îngroapă securea războiului, chiar dacă fiecare torcida tinde să se afirme în timpul carnavalului. Torcidele cântă și dansează și în tribune pe ritmuri de samba, coloristica carnavalurilor înregistrându-se și în tribune. Samba reprezintă parte componentă a torcidelor braziliene, una importantă, acest stil muzical determinând specificitatea și unicitatea subculturii fanilor brazilieni în cadrul celorlalte subculturi de fani, un element fundamental, în afirmarea identității torcidelor braziliene.

Grupările barra bravas reprezintă o subkultură a supporterilor, născută în Argentina, semnificația termenului fiind de bandă curajoasă sau puternică. Subcultura fanilor argentinieni are ca fundament grupurile de susținători din anii '20, care se remarcă în cadrul maselor de supporterii, prin fanatismul și fervoarea cu care își susțineau favoriții. Implicarea acestora în incidente și provocarea de incidente se făcea în mod spontan, pe fondul dorinței maselor de fani

de a intimida adversarii, de a influența arbitrul în vederea obținerii victoriei sau pur și simplu datorită frustrărilor legate de pierderea unui meci pe teren propriu. Grupurile de fanatici au fost numite, de către presă, *barras*, cu sensul de bandă sau gașcă, evoluția înspre forma modernă a subculturii efectuându-se în anii '50. Spre deosebire de ultrași, reprezentanții barra brava, acceptă și solicită favoruri din partea clubului, de la bilete gratuite până la finanțarea deplasărilor, devenind parte integrantă a spectacolului și industriei fotbalului argentinian, nu doar un observator sau susținător. Beneficiile obținute sunt consistente, fapt ce amplifică violența, deoarece forța grupului sporește beneficiile obținute. De asemenea avansarea în ierarhia barrelor este condiționată de participarea la incidente, o poziție în fruntea grupului determinând accesul la beneficiile privilegiaților. Deși, teoretic, grupările își acoperă cheltuielile prin autofinanțare, acestea obțin sume mari de la conducătorii cluburilor, de la fotbaliști, de la politicieni, precum și din traficul de droguri. O bună afacere pentru barrele argentinieni o reprezintă comercializarea biletelor primite de la club, bilete vândute atât pe piața internă, cât și pe cea externă. Șefii cluburilor se expun la un joc periculos cu grupările barra bravas. Acestea sunt folosite pentru a pune presiune pe jucătorii indezirabili, pentru ca aceștia să renunțe la contracte, precum și pentru a exercita presiuni asupra potențialilor adversari în cadrul alegerilor interne, barrele oferind posibilitatea președinților de cluburi pentru a face demonstrații de forță. Pe de altă parte președinții sunt nevoiți să contribuie financiar la bugetul grupărilor barra bravas și a potențialilor din cadrul acestora, în caz contrar riscând să se confrunte cu revolte din partea acestora. O altă caracteristică a barrelor și a liderilor acestora a fost clemența și chiar protecția oferită de către guvern și instituțiile statului argentinian, indiferent că a fost vorba de amenințări și șantaj, la adresa președinților de cluburi sau de incidente cu fanii rivali sau forțele de ordine. Interesant este că galeriile argentinieni au manifestat același spirit insurgent indiferent de regimul politic. În perioada dictaturilor, statul totalitar argentinian a realizat că grupurile barras bravas reprezintă o forță socială, pe care nu este recomandat să o provoci, ci eventual să o folosești, în interesele specifice regimului.

## ***V. Cum poate fi cineva ultras? sau definiția socială a ultrasului***

În acest capitol au fost prezentate regulile și caracteristicile subculturii ultra, simbolurile acesteia, modul de exprimare al ultrașilor, precum și modalitățile în care se definesc membrii

grupurilor ultra, atât individual cât și ca exponenți ai unei colectivități în speță a brigăzii și peluzei. În ceea ce privește codul ultra voi trece în revistă, mai întâi, definiții ale ultrașilor din alte țări europene, pentru a vedea apoi specificul celor românești. De asemenea vor fi analizate peluzele și brigăzile din galeriile autohtone, teritorialitatea, tipologia liderului și modul în care acesta își manifestă puterea, precum și coregrafia, mesajele și cântecele ultrașilor români, respectiv vestimentația ultrașilor.

Întrebarea „*Cum poate fi cineva ultras?*” parafrizează celebra dilemă a lui Montesquie din „*Scrisorile persane*”, roman publicat în 1721, care satirizează societatea franceză prin intermediul scrisorilor a doi persani, care călătoresc în Franța. Romanul ne-a lăsat moștenire celebra întrebare „*Comment peut-on être Persan?*” adică „*Cum poate fi cineva persan?*”<sup>1</sup>. Prin intermediul parafrizei, pot fi stabilite cel puțin două conotații majore, prin care poate fi reflectată atitudinea celorlalți față de ultrași, respectiv o conotație admirativă și o conotație cu o nuanță peiorativă. Însă, raportarea la sensul fără interpretări al întrebării, are ca rezultat explicarea caracteristicilor ultrasului și grupului ultra. Definițiile subculturii pot îmbrăca diferite nuanțe, iar definirea acesteia reprezintă un proces complex.

Subcultura ultra promovează un set de norme care creionează imaginea *bunului ultras*. Ultrasul ideal sau ultrasul idealizat are datoria să respecte aceste norme cu strictețe. Principiile subculturale nu sunt intens teoretizate intrinsec, ci dimpotrivă normele sunt simple și relativ puține. Referirile la codul ultra respectă fondul de principii care au stat la baza evoluției subculturii încă din anii de pionierat. Cu toate acestea există pe alocuri diferențe în modul de abordare a principiilor ultras, în funcție de diverse caracteristici ale peluzei la nivel de atitudine ideologică, mod de exprimare etc.

Răspunsul la întrebarea *Cum poate fi cineva ultras?* este așadar unul complex, iar pentru a răspunde la această întrebare în cele prezentate mai sus au fost analizate elementele definitorii ale subculturii. Identitatea ultrașilor nu se bazează doar pe un set de reguli, care adeseori ca orice reguli sunt încălcate și care după cum am arătat sunt elemente de referință care mențin specificul mișcării. A fi ultras mai înseamnă și a face parte dintr-o brigadă, percepută ca o familie, care la rândul ei este parte componentă a unei peluze, care reprezintă în fond o comunitate. Spiritul gregar al ultrasului se manifestă din plin în atitudinea față de brigadă și peluză, precum și în percepția cu care este gratulat propriul teritoriu ca un teritoriu al comunității, al orașului pe care el și ai lui trebuie să-l apere de invazia celorlalți. Disciplina, ierarhia, statutul liderului sau

liderilor și organizarea contrazic pe cei care îi percep și-i cataloghează drept o haită de derbedei puși pe scandal fără noimă și pe distrugere haotică, făcută doar de dragul debandadei și al eliberării de complexe și frustrări sociale.

Specificul subculturii și spiritul gregar al acesteia se manifestă prin realizarea de coregrafii și de mesaje, prin realizarea spectacolului din tribună. Cântecul și scandările, dincolo de spectacol și încărcătura carnavalescă, imprimă culoare fotbalului, precum și forță și determinare fotbaliștilor. Fără ultrași meciurile de fotbal sunt lipsite de pasiune. Toate aceste elemente subculturale enumerate mai sus sunt determinante în procesul de existență și evoluție al mișcării ultra, imprimând și o identitate ultrasului, identitate care se exprimă și prin intermediul vestimentației. În fond grupările ultra se încadrează perfect în viziunea lui Maffesoli asupra triburilor urbane. Ca atare triburile urbane ultra au un tipar comportamental specific, tind înspre a avea o viziune comună despre societate și lume, în general, au un set comun de valori, au un lider și o structură ierarhică, au un spirit gregar bazat pe interacțiunea informală continuă dintre membrii și pe legăturile emoționale dintre aceștia, au un stil vestimentar propriu. Legați de tradiția echipei și a orașului prin manifestările caracteristice ultrași tind să-și etaleze pe baza elementelor definitorii ale subculturii prezentate mai sus identitatea, o identitate superioară rivalilor.

## **VI. Coagulare și dezbinare „ultra“**

Sistemul de înfrățiri și rivalități, ca și caracteristică globală a subculturii ultra, caracterizează și scena ultra românească. Dacă rivalitățile provoacă adeseori violențe între galerii, prietenii dintre acestea fac ca meciurile să se desfășoare într-o atmosferă cordială. Astfel meciurile dintre rivale ne arată componenta agresivă și violentă a fenomenului ultra, iar cele dintre echipe cu galerii înfrățite, pe cea pașnică și entuziastă, lipsită de încrâncenare în tribune. Înfrățirile sunt alianțe alcătuite din două sau mai multe echipe bazate pe respect reciproc și sprijin, în meciurile cu rivalii sau în cele importante. Membrii ai galeriilor înfrățite se deplasează, indiferent de distanță pentru susținerea echipei ultrașilor cu care sunt înfrății. Susținerea reciprocă și vizitele constante reprezintă un puternic liant al înfrățirii. Fără acestea înfrățirea ar înceta. O galerie poate fi înfrățită cu alte peluze care la rândul lor nu sunt înfrățite cu condiția ca între acele peluze să nu existe rivalitate. Două galerii rivale pot avea o înfrățire cu



aceeași peluză. O altă caracteristică interesantă este și faptul că două brigăzi ultra pot fi înfrățite, fără să existe o înfrățire la nivel de peluze, existând astfel o înfrățire doar la nivel de grupuri. Aceste situații particulare există și în fotbalul românesc, însă în general înfrățirile sunt între galerii. Cele mai cunoscute înfrățiri din fotbalul românesc sunt între Poli Timișoara și Rapid, Universitatea Cluj și Dinamo, respectiv între UTA și Steaua, înfrățiri realizate și sudate în timp. Rivalitățile sunt la antinomii înfrățirilor. Marile rivalități din fotbalul românesc nu au fost create de către ultrași. Acestea în marea lor majoritate au existat și în comunism. Ultrașii le-au moștenit, le-au perpetuat și eventual le-au amplificat.

Cauza rivalităților dintre două echipe este diversă. Rivalitățile tradiționale, născute în comunism și perpetuate până în prezent, pot avea cauze diverse, de la rivalități dintre orașe și județe, cum ar fi cazul UTA - Poli sau Olimpia Satu Mare - FC Baia Mare, la rivalități intrajudețene, ca vechea rivalitate Corvinul Hunedoara-Jiul Petroșani, cluburile și fanii disputându-și decenii la rând supremația fotbalistică în județ, la rivalități dintre ministere cum a fost cazul rivalității dintre Steaua și Dinamo, respectiv între Ministerului Apărării Naționale a cărui echipă era Steaua și Ministerul Afacerilor Interne, reprezentat de Dinamo, rivalitate care a evoluat în derby-ul fotbalului românesc. Din ecuația rivalității dintre echipele bucureștene nu poate fi omis Rapidul. Rivalitatea cu Steaua și Dinamo s-a născut în comunism, giuleștenii acuzând numeroasele abuzuri, pe care echipele sistemului le-au comis asupra Rapidului. Rivalitățile și înfrățirile imprimă dinamism subculturii ultra românești. Ultrașii trăiesc intens, atât înfrățirile, cât și rivalitățile, mobilizându-se la meciurile cu astfel de conotații. Când echipa favorită joacă cu o alta susținută de frați, spectacolul are o consistentă încărcătură de jovialitate, care animă spectacolul din tribune. Rivalitatea imprimă, la rândul ei, pe lângă agresivitate și violență, o dorință de a învinge cu patimă, care face ca galeriile să se autodepășească la nivel de spectacol oferit. Posibilitatea modificării configurației înfrățirilor și rivalităților este ridicată. Istoria subculturii în țara noastră sugerează acest lucru. Vor apărea alte înfrățiri și chiar vor dispărea rivalități între peluze. Însă rivalitățile și înfrățirile vechi, cele care au trecut testul timpului, vor rezista în cadrul acestui tip de relaționare între galerii

Echipa națională a României este percepută ca un bun comun de către ultrași. Drept urmare, la meciurile naționalei, peluzele încearcă să lase deoparte rivalitățile și să se unească pentru a susține România. Coagularea imprimă desigur forță spectacolului din tribune. În cele mai bune cazuri, steliști și dinamoviști, rapidiști și petroliști, utiști și poliști, craioveni, clujeni, constănțeni

etc. încurajează echipa națională, cântând și scandând împreună fără probleme. Acest mod de abordare a meciurilor naționalei, prin realizarea unei păci efemere, reprezintă o practică specific fenomenului ultra global. Deși de cele mai multe ori galeriile rivale fac abstracție de dușmăni, pe plan național incidentele dintre rivali la meciurile României sunt numeroase, la acest capitol, după cum vom vedea excelând ca tabere beligerante dinamoviștii și steliștii. Expresia tendinței de coagulare a mișcării ultra în jurul meciurilor României o reprezintă grupurile ultra, create cu scopul de a susține, exclusiv, echipa națională. Grupările ultra ale naționalei se organizează pe baza unor principii simple, în fond principii ale subculturii. Ca atare în grupuri acced fani din toată țara, indiferent de echipa susținută, uniți de dorința de a susține echipa națională. Independența față de Federația Română de Fotbal și de Liga Profesionistă, autofinanțarea și interzicerea colaborării cu forțele de ordine sunt alte principii promovate de grupurile ultra ale naționalei.

Pentru orice peluză, decesul unui exponent al acesteia reprezintă o tragedie colectivă și, în mod implicit, un motiv de doliu. Coagularea ultrasilor cu ocazia unei nenorociri reprezintă o expresie a solidarității subculturale pe baza principiului „s-a dus unul dintre noi“. Peluza, ca trib urban, se comportă ca o comunitate, pierderea unui ultras fiind resimțită, cel puțin formal, de toate brigăzile și nu doar de grupul din care făcea parte ultrasul decedat. În consecință, ultrasii se implică în procesul de înmormântare al unui fost camarad. Ritualul specific presupune ca la înmormântările colegilor de grup și de peluză, ultrasii să-i omagieze, intonând cântece prin care își exprimă durerea față de pierderea camaradului lor, precum și cântece specifice galeriei prin care se arată atașamentul față de echipă, scandându-și, de asemenea, durerea față de pierderea unui camarad, aprinzând torțe și afișând mesaje dedicate memoriei defunctului.

Mentalitatea specifică subculturii ultra determină ca fiecare ultras decedat să fie comemorat atât de colegii de peluză și de ultrasii din galeriile prietene, cât și de către rivali. Indiferent de intensitatea și violența rivalității o astfel de tragedie are ca rezultat solidarizarea exponenților subculturii. Acțiunile, prin care rivalilor li se transmite condoleanțe, țin de un ritual specific percepției și abordării înmormântărilor și doliului în subkultură. Transmiterea de condoleanțe se face prin comunicate de susținere, în mediul online, prin mesaje expuse de ultrasii în timpul meciurilor, prin trimiterea de coroane la înmormântări din partea peluzelor și chiar participarea la înmormântări a ultrasilor rivali. În ceea ce privește atitudinea ultrasilor timișoreni, mai precis tendința de îngropare a securii războiului în fața morții, o caracteristică generală a subculturii

ultra, aceasta provine din timpuri străvechi. Ca trib urban, o peluză se comportă ca o comunitate tradițională și tradiționalistă. În astfel de comunități rivalitățile și vendetele intracomunitare sau intercomunitare intrau într-o fază latentă, când adversarii își îngropau morții, după care luptele și vendetele continuau. De asemenea, în istoria militară a omenirii din antichitate până în prezent, sunt numeroase cazurile în care, după o bătălie, ostilitățile încetau astfel încât să poată fi îngropații soldații căzuți pe câmpul de luptă. Încetarea ostilităților este și rezultatul faptului că triburile urbane ultra tind spre o organizare și o disciplină intrinsecă de tip militar. Această atitudine în fața morții a ultrașilor reprezintă o componentă antropologică a subculturii.

## **VII. Proteste stradale și susținere reciprocă. Fraternitate la manifestațiile pentru susținerea cluburilor**

Relațiile dintre galerii și peluze rivale nu înseamnă doar opoziție și violență. În istoria subculturii ultra românești sunt numeroase momentele în care ultrașii au susținut și luptat pentru o cauză comună. Exponenții subculturii au participat împreună la proteste stradale de interes național și nu numai, făcând abstracție de rivalități. După cum se va vedea evenimentele care coagulează mișcarea ultra sunt diverse, la fel ca și revendicările ultrașilor, acestea fiind de natură socială, politică, economică, națională etc. Ultrașii au dovedit un ridicat potențial protestatar. Deoarece pot fi simultan în centrul *mainstream*-ului, în calitate de funcționari ai statului sau angajați la multinaționale, și marginali, în calitate de ultrași, acest dualism imprimă exponenților subculturii o mai puternică consistență la nivel de forță și tendințele protestatate comparativ cu cele ale *mainstream*-ului. Aspectele specifice triburilor urbane, în speță identitatea comună, interesele specifice diferite de cele ale culturii dominante determină o mai mare solidaritate a ultrașilor. Atenți la instituțiile statului, deoarece subcultura se poate manifesta și evolua corespunzător în democrație, ultrașii sancționează vehement, mai vehement comparativ cu exponenții *mainstream*-ului manifestările totalitare sau erorile guvernărilor, protestele reprezentând adeseori o demonstrație de forță, care să atragă atenția statului și a mijloacelor sale coercitive că sunt un pol de putere. La manifestații au transferat trăirea specific peluzei în stradă, imprimând anumite manifestări și comportamente de peluză mulțimii protestatate, evidente mai ales la nivel de scandări și cântece tipice stadionului. Odată mutată peluza în stradă, ultrașii, volens-nolens, au anulat protestele și au devenit grupuri de referință pentru mulțime, grupuri

emergente. Ca atare afirmația, că au participat ca simpli cetățeni la manifestații antiguvernamentale sau de altă natură și că aceste acțiuni nu au fost acțiuni organizate de brigadă, nu are nici o relevanță, deși ultrașii intervievați, care susțin acest lucru, o fac cu maximă sinceritate și convingere. Ultrașii nu-și lasă acasă sau în peluză identitatea subculturală.

### **VIII. Ultrașii la protestele anticorupție din perioada 2017–2019. Participare pașnică și violențe la „*Tineriada*“ sau protestele *#rezist***

Protestele anticorupție din perioada 2017–2019 au marcat istoria recentă a României. În marile orașe ale țării populația a ieșit în stradă și au manifestat, în speță, împotriva PSD-ului. Vechile slogane, prin care era blamată toată clasa politică, sunt substituite de sloganul „*PSD ciurma roșie*“. Tentativele pesediste de subordonare și de control asupra justiției au făcut ca ultrașii să fie în primele rânduri ale protestelor. Violențele, provocate de grupuri de ultrași, au marcat manifestațiile din capitală, în restul orașelor României membrii galeriilor de fotbal au fost pașnici. Numărul mare de protestatari sugerează faptul că lehamitea românilor a atins apogeul. Imaginile cu mulțimile imense de manifestați împotriva corupției, deși au făcut înconjurul lumii, au fost eclipsate de violențele stradale provocate de ultrași și mai ales de acuzațiile de manipulare și interes material ale ultrașilor implicați în incidente. Ultrașii au fost acuzați de presă, în contextual manifestațiilor anticorupție, de faptul că sunt sub influența unor cercuri de putere cu interese obscure, că execută acțiuni la comandă pentru bani sau că sunt manipulați de partidele politice. Subiectul este unul sensibil fiind greu de descifrat, în condițiile în care ultrașii și grupurile, care acționează la comandă sau pentru interese materiale, în nici un caz nu ar recunoaște acest lucru. Informații despre subiect le oferă comunicatele ultrașilor, care de altfel sunt foarte atenți la imaginea lor și spun ceea ce trebuie să spună într-un limbaj de lemn, și presa, care generalizează, un grup mic devenind astfel greșit un etalon de evaluare, și caută cu predilecție spectaculosul, respectiv defecțiunile subculturale ca subiect de scenarii.

În comunicate ultrași își susțin neînregimentare politică și independența. Manipularea ultrașilor nu reprezintă o problemă cu interpretări și răspunsuri multiple, ci pur și simplu problema nu se pune corespunzător. Datorită faptului că sunt printre ei mulți indivizi educați, cu studii superioare, cu funcții de răspundere etc., coroborat cu unitatea brigăzilor și disciplina intrinsecă, mai corect ar fi spus că ultrașii acționează la comanda vreunui partid politic, atunci

când sunt plătiți sau au interese de altă natură. Posibilitatea ca ultrasii să fie manipulați intrinsec de către lideri și brigăzile influente există, însă posibilitatea ca ultrasii să fie manipulați politic este infimă, deoarece manipularea presupune persuasiune, implică influențarea modului de a gândi al grupurilor de ultrasii prezenți la o manifestație de protest astfel încât aceștia să acționeze pentru anumite obiective străine de interesele lor. O dominație psihologică de acest tip este exclusă. Pe lângă teribilism, aspecte care țin de psihologia maselor sau frustrări și ură, în evaluarea grupului de ultrasii, care au provocat incidente, în februarie 2017, trebuie să se țină cont de bani și de interese ale liderilor sau poate cu predilecție de bani și de interese, care evident pot fi susținute de politicieni. Pot fi cumpărați, folosiți și manipulați ultrasii aflați la periferia subculturii, însă fenomenul ultra nu poate fi înregimentat politic sau cumpărat de politicieni și partide. Aversiunea manifestată față de clasa politică românească, la majoritatea manifestațiilor din România, timp de peste un deceniu, sugerează că ultrasii au participat și organizat proteste din spirit civic, parte din incidente fiind rezultatul intransigenței subculturii și nu a intervenției politicului

### **IX. Protestele pentru echipă și implicarea materială în susținerea ei. Susținerea renașterii din ligile inferioare la echipele de tradiție**

Protestele ultrasilor nu se rezumă la doar la revendicări din sfera socio-politicului sau a luptei pentru cauze naționale. Ultrasii s-au remarcat la capitolul proteste și prin modul în care își susțin clubul aflat la greu în stradă pentru echipă, implicându-se financiar în susținerea propriilor echipe. Ultrasii au contribuit de asemenea decisiv la renașterile echipelor susținute de către ei și care s-au confruntat cu falimentul. Sunt numeroase cazurile în care cluburile de tradiție au fost reînființate și înscrise în ligile inferioare de către ultrasii, iar aceștia le-au susținut cu aceeași patimă și în liga a IV-a. Echipe precum Universitatea Cluj, Rapid, UTA, Dinamo, Petrolul, Steaua, Poli Timișoara, Oțelul Galați sau Farul Constanța au beneficiat din plin de sprijinul suporterilor.

Printre proiectele ultrasilor de reînființare și susținere financiară a propriilor echipe sunt numeroase cazuri de succes. Finanțarea cluburilor se face desigur în ligile inferioare, însă sponsorizările, susținerea autorităților locale și investitorii sunt atrași datorită eforturilor ultrasilor și chiar a simplei prezențe a unor grupări de ultrasii puternice în peluze. Echipele de

tradiție unde s-a aplicat cu succes proiecte de susținere sau care au pornit din liga a IV-a susținute de ultrași și au ajuns în liga a II-a sunt numeroase. În consecință sezonul 2019-2020 din liga a II-a a fost din punct de vedere al spectacolelor din peluze mult mai spectaculos decât cel de liga I. Numeroase echipe de tradiție cu peluze dinamice susținute de suporterii au promovat, astfel încât două din marile derby-uri ale fotbalului românesc UTA - Poli și Petrolul - Rapid s-a jucat în liga a II-a în sezonul evocat. La echipele amintite se adaugă Universitatea Cluj, dar și alte echipe cu suporterii fideli reprezentative pentru orașele, județele și regiunile lor, precum Farul Constanța, FC Argeș sau CSM Reșița. Înfrățițiile au determinat o intensificare a dinamismului subculturii și un număr mai mare de meciuri care au animat peluzele în liga a II-a, în ultimele sezoane. Subcultura ultra românească s-a confruntat cu momente de acalmie după dispariția și resuscitarea echipelor sprijinite de suporterii. Promovarea acestora până în liga a II-a a oferit în ultimii trei ani un impuls subculturii ultra. Pentru un nou moment de vârf este nevoie însă de o primă ligă în care să joace echipele iubite din fotbalul autohton.

Ultrașii au reprezentat, adeseori, nucleul dur ale manifestațiilor din istoria recentă a României. Potențialul revoluționar și insurecțional, modul de organizare și disciplina, precum și experiența luptelor de stradă sunt atuurile ultrașilor, care au avut și vor avea un rol major în mișcările de stradă. În fond ultrașii români se încadrează într-un tipar universal. În Tunisia sau Egipt ultrașii au fost sufletul manifestațiilor din primăvara arabă, care s-a soldat cu victime omenești, dar și cu demisia președinților din ambele state, la începutul lui 2011. Ultrașii rivalelor din Istanbul au fost în primele rânduri la protestele din Piața Taksim, împotriva lui Erdogan din 2013, uitând de ura care-i desparte într-o Turcie cu o scenă ultra fanatică. Ultrașii din Ucraina au participat intens la protestele din Ucraina, de la sfârșitul lui 2013 și începutul lui 2014, proteste încheiate de asemenea cu victime omenești. Așadar potențialul protestatar ridicat este un element caracteristic subculturii în general, iar românii se încadrează perfect în acest tipar. Participarea la manifestațiile din ultimii ani reprezintă rezultatul acestui spirit insurecțional. Ultrașii români s-au implicat într-o gamă largă de proteste, având diverse revendicări. Aceștia au manifestat împreună împotriva Legii 4 din 2008, împotriva FRF-ului și LPF-ului, pentru a salva Roșia Montană, au susținut protestatarii de la Pungești, au ieșit în stradă pentru a se face dreptate victimelor din Colectiv, celebrează evenimentele istorice importante din istoria națională, au participat și au provocat violențe, care au făcut înconjurul lumii, la manifestațiile antiguvernamentale, s-au

implicat în acțiuni umanitare sau au protestat și acționat pentru propria echipă și salvarea acesteia.

## **X. Rasism și xenofobie pe stadioanele românești**

Rasismul și xenofobia nu sunt fenomene noi în fotbal. De asemenea ele nu sunt caracteristice cu predilecție unei regiuni, ci sunt manifestări ale suporterilor de pe tot mapamondul. În Europa manifestările rasiste și xenofobe sunt puține dacă sunt raportate la numărul de meciuri disputate, însă această problemă există în ciuda măsurilor luate de FIFA și UEFA. În perioada octombrie 2014 - mai 2015, cercetătorii Albrecht Sonntag și David Ranc au redactat un studiu despre rasism și discriminare în fotbal intitulat „*Colour? what Colour ? Report on the fight against discrimination and racism in football*“. Studiul în cauză a fost scris la solicitarea UNESCO, în cadrul unui parteneriat cu clubul Juventus Torino și se concentrează cu predilecție asupra realităților europene. Autorii au realizat și interpretat interviuri cu 42 de experți în fotbal, respectiv sociologi, antropologi, cercetători sau jurnaliști. Dintre cauzele rasismului și discriminării enumerate de intervievați, Sonntag și Ranc au menționat în raport faptul că meciurile constituie un moment prielnic, pentru grupurile rasiste, pentru exprimarea convingerilor și atitudinilor rasiste deoarece se bucură de o vizibilitate și audiență ridicată. O tradiție puternică în direcția permisivității ridicate față de manifestările rasiste ale suporterilor și inhibiția scăzută în rândul fanilor favorizează manifestările rasiste, iar un grad ridicat de cultură organizată a fanilor amplifică rivalitățile și cauzează rasism și discriminare.

În concluzie rasismul și xenofobia din fotbalul românesc se datorează tendinței ultrasilor români de a ridiculiza și minimiza rivalii tradiționali sau inamicii de conjunctură. Aceste forme de violență ritualică care se manifestă prin atacuri asupra grupului etnic sau rasei pe care o reprezintă ceilalți ultrasi sau asupra jucătorilor echipei susținute de către aceștia, este o modalitate de a-i intimida și declassifica. Rasismul și xenofobia sunt deocamdată fenomene prezente în fotbalul autohton. Rezolvarea acestei probleme, în spirit european, reprezintă una dintre provocările cu care se va confrunta Federația Română de Fotbal pe viitor.

În studiul abuzurilor rasiste și xenofobe săvârșite cu predilecție de ultrasi pe stadioanele românești au fost analizate manifestările de acest tip împotriva maghiarilor, romilor și jucătorilor de culoare, atât pe plan intern cât și internațional. Jocurile echipei naționale a fost nu de puține

ori marcate de manifestări rasiste și xenofobe ale ultrașilor români. De altfel la acest capitol suporterii naționalei sunt din punct de vedere al FIFA și UEFA recidiviști. Astfel de atitudini au caracterizat evoluția ultrașilor din ambele țări la meciurile dintre România și Ungaria, din 1998, până în prezent. Rivalitatea acerbă a degenerat în cântece și scandări jignitoare. Xenofobia reprezintă o atitudine, care în viitorul apropiat se pare că va fi una din modalitățile de exprimare a rivalității și a dorinței de umilire și intimidare a adversarilor. În combaterea rasismului și a discriminării, A. Sonntag și D. Ranc consideră că sancțiunile colective, în speță jocurile cu porțile închise, sunt ineficiente și discriminatorii. Autorii raportului cred că sancțiunile, prin care se interzice accesul spectatorilor, afectează un număr mare de fani, care nu au nici o legătură cu atitudinile rasiste și xenofobe și ca atare sunt acte discriminatorii, pedepsind indivizi pentru simpla apartenență la un grup. Cert este că sancțiunile colective nu au dat rezultate. Dovadă manifestările xenofobe și rasiste din ultimii ani. Sancțiunile individuale însă s-ar putea să reprezintă o soluție viabilă în combaterea acestui tip de manifestări.

Ultrașii români se manifestă xenofob, cu aceeași patimă și la nivel de echipe de club. Un meci din cupele europene între o echipă românească cu o peluză puternică și o alta din Ungaria, se transformă rapid într-o dispută România-Ungaria. Pe de altă parte manifestările xenofobe sunt consemnate și la meciuri, care nu au vreo legătură directă cu Ungaria sau cu ungurii. Atitudinile xenofobe ale ultrașilor români sunt o expresie subculturală a rivalității istorice și sunt alimentate de scena politică. Ca atare, ultrașii echipelor românești persistă și în prezent în a-și etala atitudinea xenofobă față de maghiari. Xenofobia nu este desigur doar o problemă românească. Xenofobia este transnațională. Manifestările de acest tip de la meciurile de fotbal par că sunt prinse într-un cerc vicios, iar meciurile de fotbal dintre români și unguri se derulează după același scenariu al intoleranței.

Atitudinile rasiste ale ultrașilor, la adresa romilor, sunt exprimate printr-o gamă largă de scandări, cântece, mesaje și coregrafii. Manifestările romofobe sunt o constantă în fotbalul românesc al ultimelor trei decenii. Volumul mare de acte rasiste exprimate de galerii împotriva romilor se datorează, în special, faptului că suporterii Rapidului sunt numiți de către rivalii „țigani”. Această poreclă dată fanilor rapidiști a reprezentat adeseori o scuză a cluburilor acuzate de rasism. Meciurile cu Rapidul, ca prilej pentru exprimarea rasistă ale ultrașilor români rivali, a făcut ca manifestările antirome să se evidențieze la jocurile cu diverse echipe. Apelativul de „țigani” este exploatat de ultrașii rivali. manifestările rasiste nu se rezumă doar la atitudini



antirapidiste. Jucători de etnie romă de diferite echipe au fost abuzați rasial. Termenul de „țigan“ este discriminator în sine, având în context o încărcătură peiorativă. Acest tip de asociere peiorativă reprezintă o manifestare rasistă, cu tradiție îndelungată pe stadioanele românești. Utilizarea termenului de *țigan* în dorința de a-i declassifica pe ceilalți se face în contextul nemulțumirilor legate de fair-play-ul adversarilor, de joc sau de arbitraj. În ultimii cincisprezece ani, s-a scandat, adeseori, pe stadioane din toată țara „*Din țigănie, voi sunteți din țigănie*“, într-un context în care fanii erau nemulțumiți de ceea ce se întâmpla pe teren. Scandarea evocată a fost auzită pe numeroase stadioane românești, în condiții de frustrare a fanilor, ca de altfel și diferite cântece rasiste, la meciurile contra Rapidului. Manifestările rasiste la adresa romilor și apelativul de „țigan“, folosit în termeni peiorativi, sunt o problemă generală a societății românești și nu doar una a stadioanelor de fotbal.

Jucătorii de culoare din campionatul românesc reprezintă o țintă a abuzurilor rasiale. Episoadele rasiste relatate de presă oferă o imagine clară asupra faptului că acestea se repetă periodic. Abuzurile rasiale asupra jucătorilor de culoare se face și de către ultrasii echipelor la care joacă și nu doar de către fani adversi. Impactul abuzurilor este însă puternic în ambele situații. Rasismul este așadar un fenomen prezent în fotbalul românesc, deși la nivel global manifestările rasiste sunt percepute, pe scară largă, drept inacceptabile. A. Sonntag și D. Ranc susțin că incidente rasiste nu sunt numeroase, dacă sunt raportate la cu volumul mare al meciurilor de fotbal dintr-un sezon sau dintr-o competiție oarecare, deși atacurile rasiste atrag, în mod corect, atenția și oprobiul public. Nici în România situația nu poate fi altfel. Manifestările rasiste împotriva jucătorilor de culoare reprezintă însă o realitate care nu poate fi bagatelizată sau ignorată, dacă se dorește ca atitudinile și abuzurile rasiste să fie ținute sub control. Manifestările xenofobe și rasiste ale ultrasilor români au atras adeseori atenția FIFA și UEFA, iar forurile internaționale au sesizat la rândul lor FRF.

Discriminarea nu va dispărea de pe stadioanele românești în viitorul apropiat. Rasismul și xenofobia reprezintă o parte componentă a subculturii ultra, în condițiile în care intimidarea și demonizarea adversarului reprezintă un scop în sine. Sociologii susțin că oamenii contemporani sunt nevoiți să-și cenzureze și controleze impulsurile libidinale, afective și emoționale spontane și ca urmare sunt într-o permanentă căutare a unei variante, în care emoțiile să fie eliberate, fără un control emoțional. Un astfel de spațiu este stadionul de fotbal. Soluția propusă de Sonntag și Ranc la eradicarea rasismului, a xenofobiei și a oricărui tip de discriminare o reprezintă educația

în spiritual principiilor corectitudinii politice, care poate duce la auto-cenzură și implicit la schimbări majore în privința insultelor discriminatorii și a vocabularului galeriilor de fotbal. Promovarea fotbalului, ca o expresie a multiculturalismului și unui factor important al incluziunii sociale, se înfățișează ca o soluție de viitor pentru combaterea manifestărilor rasiste și xenofobe și pe stadioanele românești. Deocamdată însă, aceste fenomene discriminatorii sunt o parte componentă a exprimării exponenților subculturii ultra din România.

## **XI. Violența ca mod de exprimare în subkultură. Incidente și violențe împotriva dușmanilor din interior și din exterior**

Subcultura ultra, ca fenomen social, prezintă aspecte interesante pentru sociologi și din punct de vedere ale manifestărilor violente ale ultrașilor. Incidentele cu ultrașii altor echipe sau cu forțele de ordine, derulate ca într-o bătălie modernă, cu ritualuri și ceremonii specifice este un subiect abordat de către cercetători. Ca atare studiile sociologice și antropologice au încercat să analizeze sensul social al comportamentului violent al exponenților subculturilor asociate fotbalului, cu scopul de a explica, preveni și rezolva această formă de dizidență socială a tinerilor. Norbert Elias susține că, între desfășurarea unui meci de fotbal și război, există analogii profunde. Sociologul își motiva convingerea prin faptul că limbajul specific jocului include, indiferent de limbă, numeroase expresii militare specifice și confruntărilor armate. Expresiile de tip militar caracterizează orice meci de fotbal, indiferent că se joacă între echipe din aceeași țară sau este un meci internațional. Analogiile semantice și simbolice dintre fotbal și război nu sunt de dată recentă. Încă de la începuturile sale expresiile specifice luptelor au fost transferate înspre fotbal, acesta apărând conform lui Elias într-o perioadă în care societatea europeană era impregnată de un spirit militar. Același sociolog explică nașterea și evoluția sportului modern ca un rezultat al unui proces istoric de civilizație, care a făcut ca legitimitatea dreptului de a apela și a se impune prin forță să o dețină statul. Consecința a fost diminuarea constantă a prezenței violenței în viața socială. O parte consistentă a violențelor dintre comunități și grupuri ostile au fost controlate, aplanate sau preluate de către stat.

În istoria și evoluția fenomenului ultra românesc, galeriile puternice au fost afectate de sciziuni, scandaluri, lupte pentru influență. Unitatea specifică galeriilor de dinaintea apariției subculturii ultra, nu s-a putut păstra după implementarea subculturii. După afirmarea a diferitelor

grupări ultra în interiorul vechilor galerii unitatea peluzelor s-a pierdut. Ultrașii se războiesc, în speță, pentru putere, pentru a deține controlul în peluze. La cele mai multe conflicte interne se ajunge, după un scenariu asemănător. Grupurile și liderii cu interese materiale în cadrul clubului sunt contracarați de grupări care susțin nevoia reînțoarcerii la puritatea principiilor subculturale. Dorința de a realiza o profilaxie morală a galeriei sau de a fi un grup, care promovează o subcultură pură, determină o schismă internă. Scindarea reprezintă rezultatul unei saturații în ceea ce privește asocierea cu indivizi care obțin foloase materiale de pe urma clubului. Plecarea dizidenților este percepută ca o formă de contestare a autorității grupurilor dominante și a liderilor din peluze. Aceștia nu sunt deranjați neapărat de plecarea nemulțumiților, ci de faptul că dizidenții le contestă, la început indirect, autoritatea și relația tradițională cu șefii clubului, și că încearcă să-și impună viziunea asupra respectării purității principiilor ultra.

Abordarea conducătorilor echipei, dintr-o perspectivă din care sunt excluse diferite interese materiale sau de altă natură, provoacă reacția violentă a grupului părăsit de dizidenți. Revolta împotriva vechii orânduiri pune în pericol interesele materiale ale liderilor și ultrașilor apropiați lor. Reducerea la tăcere a insurgenților se încearcă a se face prin forță, reacția acestora provocând conflictele evocate. Contestarea autorității liderilor și a relațiilor acestora cu clubul, bazate pe interese materiale într-un mod conștient, dizidenții știind riscurile, pe care și le asumă. Atacurile indirecte, care au ca țintă clubul, nu sunt făcute în mod naiv, ci bine țintit. Spiritul de frondă, etalat constant și ostentativ, reprezintă un semnal că grupul dizident a crescut îndeajuns, ca număr și coeziune, pentru o confruntare cu rivalii interni din galeria-mamă. Scindarea peluzelor nu este o cauză a conflictelor interne, ci un efect al unei stări conflictuale sau a unei situații tensionate. Lupta dintre grupurile rivale se derulează pe o durată îndelungată de timp. Astfel de conflicte afectează galeriile puternice ale țării, în care interesele materiale și energiile din peluze sunt consistente. Ca atare cluburile susținute de grupuri numeroase de ultrași sunt predispuse la conflicte interne între suporteri.

Ultrașii români se confruntă, în special, în afara stadionului. Confruntările în interiorul arenelor sunt mai rare. Cauza o reprezintă măsurile luate de forțele de ordine și segregarea galeriilor rivale, care de obicei stau la peluze opuse. Dacă două galerii rivale sunt cantonate în aceeași peluză, ele sunt despărțite de sectoare fără spectatori de care sunt delimitate de cordoane de stewarzi. Conform legii, clubul, care organizează meciul, este obligat să aloce un anumit număr de bilete galeriei rivalilor și să le pună la dispoziție un sector de teren. Într-o deplasare, la

un derby, galeria rivalilor vine, într-un mod implicit, înconjurată de jandarmi. Ca atare, bătăile din tribune s-au mutat, în general, afară din stadion și se duc între grupuri relative mici comparativ cu numărul suporterilor din galeriile, care se manifestă la meci. Grupurile masive de ultrași atrag mai ușor atenția forțelor de ordine. Pentru o confruntare cu rivalii grupurile de ultrași merg pe alte trasee decât cele stabilite de jandarmi.

Derby-urile reprezintă evenimente în care crește agresivitatea grupurilor ultra, precum și predispoziția înspre a provoca incidente. Triburile urbane ale ultrașilor își apără teritorialitatea sau încalcă, în mod ostentativ, teritoriul adversarului, pentru a-și demonstra superioritatea. Analiza incidentelor de la patru dintre marile derby-uri ale fotbalului românesc, respectiv Steaua-Dinamo, UTA-Poli, Petrolul-Rapid sau Universitate Cluj-CFR Cluj sunt sugestive, pentru a înțelege agresivitatea și patimile, pe care le declanșează asemenea partide.

La derbiurile analizate, galeriile rivale s-au confruntat pe străzi și în perioada anterioară construcției subculturii ultra în peluzele celor două echipe. Perioada imediat postdecembristă nu modifică cu nimic, pe termen scurt, modul de organizare al galeriilor, tipologia suporterului sau modul în care se derulau incidentele. Galeria rivalilor era atacată cu pari, răngi, pietre, arme albe etc. În timpul meciului erau bătuți în tribune suporterii izolați sau cei care se manifestau ca fani ai echipei oaspete în grupuri masive de suporterii ai gazdelor. După meciuri se derula o adevărată vânătoare de oameni, victime fiind toți cei care aveau însemne cu echipa adversă. În prezent, ultrașii caută să se înfrunte, cu predilecție, cu exponenții subculturii. Sunt numeroase cazuri în care ultrașii se bat în tribune, iar cetățenii sunt lăsați în pace. Suporterii ordinari cu fulare sunt ignorați în timpul incidentelor dacă stau jos.

Confruntările dintre rivali la derby-urile românești reprezintă un fenomen greu de controlat. Orgoliile ultrașilor îi fac pe aceștia să trateze războiul stradal cu cel puțin același interes ca și meciul în sine. O umilință suferită pe străzi în dauna rivalilor tradiționali este greu de digerat pentru ultrași. ca atare în confruntări sunt folosite arme albe, pietre, răngi sau bâte, ceea ce contravine spiritului și regulilor ultra clamate de exponenții subculturii. Teama de o înfrângere rușinoasă reprezintă, credem, și una din cauzele care face ca între ultrașii rivali autohtoni să nu fie organizate fair-fight-uri. Conform regulilor, în cadrul unei astfel de confruntări, două grupuri egale de ultrași luptă cu mâinile goale. Un adversar căzut la pământ aflat în imposibilitatea de a se apăra, nu mai este lovit fiind declarat învins. Ca atare acesta nu mai participă la luptă.

Steagul de gard reprezintă un element esențial al grupărilor ultra, o modalitate primordială de identificare a grupului. Identitatea comună a membrilor unei brigăzi ultra este indisolubil legată de acel banner identitar de pe gard. Prin intermediul lui gruparea nu numai că își arată prezența, la meciurile de acasă sau din deplasare și își marchează teritoriul în stadion și peluză, ci și își arată forța de grup, unitatea și conexiunea dintre membri. Prestigiul grupului depinde și de constanța, cu care bannerul este prezent la meciurile favoriților, o prezență constantă dovedind exponențelor subculturii că grupul are forță. Pe lângă alte caracteristici împrumutate din organizarea militară, brigăzile ultra au față de steagul de gard o atitudine similară cu cea a unei unități militare, față de steagul unității. Pierderea steagului determină desființarea unităților militare, la fel stând lucrurile și în cazul subculturii ultra. În condițiile, în care indiferent de context, o grupare ultra își pierde bannerul, aceasta se desființează. Ca atare, steagul de gard este păzit cu atenție de către membrii grupului și, în același timp, reprezintă o țintă pentru rivali. Subcultura ultra românească este activă și din punct de vedere al capturilor. În consecință în istoria subculturii se consemnează numeroase pierderi ale steagurilor de gard și desființări ale grupurilor, care și-au pierdut bannerele. Capturile nu se rezumă la bannere. Coregrafiile rivalilor reprezintă o țintă pentru ultrași. Meciurile naționalei României și meciurile cu echipe străine sunt evenimente propice și capturilor steagurilor naționale. O acțiune reușită echivalează cu înfrângerea simbolică a adversarilor și a națiunii, pe care o reprezintă aceștia.

Capturile, în general, reprezintă un motiv de mândrie, nu doar pentru grupul care a săvârșit acțiunea, ci pentru toată peluza. Ultrașii români clamează, atunci când pierd bannere, că adversarii s-au folosit de arme albe și de superioritatea numerică sau de șmecherie, însă folosesc aceleași metode, când au ocazia de a captura un banner al adversarilor. Cert este că luarea prin violență, a steagurilor adversarilor, în condițiile unui număr aproximativ egal de ultrași rivali, este intervenția cea mai apreciată pe scena ultra românească. Capturarea unui steag de gard de la o brigadă dintr-o peluză rivală sau o peluză puternică este o victorie a tuturor împotriva inamicilor. Deposedarea rivalilor de steagul de gard dovedește în subcultură că peluza este una puternică. O astfel de reușită săvârșită împotriva unor adversari puternici, crește prestigiul întregii galerii și nu doar al grupului care a reușit captura. În consecință, steagul de gard va rămâne o țintă perpetuă pentru rivali.

Ultrașii au o atitudine ostilă față de jandarmi, care degenerază, adeseori, în comportament agresiv. Pe lângă că Jandarmeria reprezintă un factor coercitiv, o altă cauză a ostilității este

generată de faptul că este și un simbol instituțional al autorității statului și implicit a unui sistem față de care ultrașii au rezerve. Parte din violențele cu forțele de ordine sunt și o reacție socială împotriva clasei politice și a stării de fapt, un debușeu al nemulțumirilor și frustrărilor sociale. Pentru ultrași, indiferent de context, jandarmii reprezintă brațul înarmat al statului, mai precis a sistemului abuziv și nedrept. Antipatia față de instituție și de reprezentanții acesteia este menținută de incidentele frecvente cu aceștia. Ultrașii nu își asumă vreo culpabilitate, când este vorba de intervențiile jandarmilor. Aceștia fie intervin nejustificat, fie sunt agresivi, fie comit abuzuri, fie fac demonstrații de forță. Comportamentul abuziv, din partea forțelor de ordine, este o acuză frecventă a suporterilor. În nici un comunicat al ultrașilor sau al suporterilor, emis după incidente cu jandarmii, aceștia nu își asumă vreo vină colectivă. În contextul conflictelor cu jandarmii ultrașii se victimizează, fiind mai simplu decât să se culpabilizeze. Imaginea jandarmilor, în imaginarul lingvistic al ultrașilor, este una deplorabilă. Secțiunile dedicate jandarmilor de pe site-urile ultrașilor sunt pline de epitete negative și invective la adresa acestora. Portretul, deloc onorant, creionat de aceste răbufniri din mediul virtual, reprezintă un mijloc de defulare și concomitent răzbunare împotriva unui adversar superior prin definiție. Jandarmul este prezentat ca un individ brutal, retrograd, fără cultură și discernământ, care face cu plăcere demonstrații de forță și abuz de putere, fără să respecte drepturile cetățenilor. Evident ultrașii au construit jandarmilor o imagine a alteratului, în opoziție cu cea a „bunului ultras“. Această poate fi un răspuns inconștient la nevoia de a-și motiva existența și utilitatea socială. Amenziile și dosarele penale, ca rezultat al înăsprii legii, au determinat ultrașii să nu mai trateze cu aplombul de altădată relația cu jandarmii. Chiar dacă se sesizează o anumită reținere din partea ultrașilor în a ataca forțele de ordine, conflictele cu jandarmii sunt condamnate să aibă continuitate

Întâlnirile cu ultrașii din alte state sunt marcate de incidente. Meciurile jucate contra echipelor din străinătate reprezintă, practic, un prilej pentru ultrașii români de a se confrunta cu omologii lor străini. Conflictele se derulează și la meciurile amicale, nu doar cu ocazia jocurilor oficiale. Cauzele confruntărilor sunt diverse. Ultrașii împart națiunile în națiuni prietene sau națiuni ostile, respectiv popoare simpatice sau antipatice. Evident că reprezentanții națiunilor ostile și antipatice sunt o țintă. Ca și la meciurile naționalei, ultrașii echipelor de club consideră că reprezintă România, într-o astfel de confruntare. Această tendință de reprezentare pe străzi a românismului și a spiritului de luptă autohton nu este singurul criteriu, care-i face pe ultrașii

români să-i atace pe adversarii străini. În virtutea relațiilor de înfrățire, pe care peluzele românești le au cu peluze din străinătate, rivali fraților sunt tratați și în acest caz ca inamici. Pe lângă alte cauze, care stau și la baza conflictelor între ultrașii români, precum teritorialitatea sau plățirea unor polițe, un alt factor important în provocarea de scandaluri cu străinii îl constituie dorința de a obține și a păstra un anumit prestigiu pe plan internațional. Dorința de a obține capital social și recunoaștere continentală, eventual globală, nu reprezintă doar pentru români, o cauză a confruntărilor cu exponenții subculturilor ultra sau hooligans din alte țări. O bătaie administrată ultrașilor dintr-una din galeriile bucureștene, de exemplu, ar reprezenta un motiv de mândrie pentru ultrașii străini, care ar aplica românilor o astfel de corecție. Ca atare, cauzele violențelor dintre ultrași din țări diferite sunt universal valabile.

## **XII. Concluzii finale**

Statutul și impactul social al sportului rege s-a modificat mult în Europa ultimelor două decenii. Fotbal modern este o industrie profitabilă. Accentuarea atenției mass-mediei, în general, și a televiziunilor, în special, a determinat creșterea intereselor economice și a investițiilor. Prețul jucătorilor sau veniturile obținute din reclamă și vânzări de produse cu însemnele clubului, a făcut ca în cadrul cluburilor de fotbal să fie implementată o politică de management bazată pe aceleași principii ca și cele din marile companii. Studiile sociologilor, în speță italieni și britanici, relevă faptul că interesele economice și sumele mari de bani au transformat fotbalul dintr-un sport de masă în unul consumist, în care suporterul ideal este un consumator de fotbal și nu un susținător fanatic al clubului. Marile cluburi au cu predilecție nevoie de un suporter care să vină la stadion, pentru a cumpăra produsele clubului și a participa la meci ca la un spectacol, în care scopul primordial este relaxarea în timpul liber. Astfel, spectacolul fotbalistic primează în fața pasiunii, a spiritului comunitar și chiar a rivalităților.

Apartenența la o comunitate de suporteri se face prin achiziționarea de produse, cu simbolurile clubului, de diferite alte franchize sau carduri cu servicii cât mai diversificate oferite de club. Acestea produse oferă, în fond, suporterului consumist, credința apartenenței la o colectivitate, care susține un club puternic, cu o influență regională, continentală sau globală. Această tipologie de suporter modern reprezintă o mare piață de desfacere pentru cluburi, care, pentru a nu-i pierde, investesc mult în evoluția brand-urilor și aducerea jucătorilor vedetă, care să

perpetueze și chiar să sporească spiritul consumist. O sincopă a echipei face ca această piață consumistă de suporter să se piardă, devenind fie pasivă, fie se îndreaptă înspre alte brand-uri și implicit înspre alte piețe de desfacere. Fanul consumist susține și se identifică cu o echipă puternică, nefiind interesat de un club slab, aflat în criză. Acest nou tip de suporter tinde să-l înlocuiască pe fanul clasic non-ultras interesat de echipă, de antrenori, de joc, de jucători, de tactic, de pregătire etc. Practic fotbalul s-a schimbat odată cu societatea, în ritmul impus de post-modernism. În acest context, suporterii din subculturile asociate fotbalului, reprezintă un element conservator, percepuți adeseori ca o frână în calea fotbalului modern, simbol au unei societăți consumiste, prin excelență. Nostalgia fotbalului romantic și puternic comunitar, indisolubil legată subcultural de agresivitate pe străzi și pe stadioane, îi face indezirabili pentru cluburile consumiste bogate, în condițiile în care nu se limitează, în cazul ultrașilor, exclusiv la manifestarea spiritului carnavalesc în peluză.

Potențialul violent al ultrașilor reprezintă un element, de care fotbalul consumist pare că încearcă să se debaraseze. Asigurarea unei mase de suporter din tipologia consumistă evocată reprezintă cheia succesului financiar și certitudinea apartenenței la categoria echipelor de anvergură națională, regională sau globală. Cluburile tind, deci, înspre depășirea statutului de echipă a unei comunități, a unui oraș sau chiar a unei regiuni, iar rețeta modernă a propășirii economice se pare că nu include ultrașii sau cel puțin nu ultrașii de stil vechi. Un nou ultras, unul consumist, care să se limiteze exclusiv la manifestarea carnavalescă din peluză ar fi binevenit în condițiile în care ar contribui semnificativ la spectacol. Ultrasul fanatic, cu sentiment profund al comunității, capabil de sacrificii mari pentru echipă, violent și incontrollabil, imprevizibil și sancționator, reprezintă o categorie de fani, care se opun fotbalului global și consumist. Susținătorii organizați, care constituie o forță capabilă să influențeze luarea deciziilor la nivel de club, nu sunt agreeți de corporațiile fotbalistice. Ultrașii, la rândul lor, încearcă să-și apere sistemul de valori sub slogane de tipul *No al calcio moderno* sau *Against modern football* al huliganilor englezi. Spiritul protestatar al ultrașilor îi face însă să evolueze și în cadrul acestui context nefavorabil subculturii. Ultrașii reprezintă o forță în Europa fotbalistică, în ciuda măsurilor legislative potrivnice subculturii.

Tendința de construire a suporterului consumist în România are alte dimensiuni. Românii sunt consumatori de fotbal, însă nu în sensul participării la meciuri. Media numărului de spectatori, în ultimele două decenii, la meciurile din primele două ligi, este mică chiar și în cazul



echipelor susținute de o puternică mișcare ultra. Fotbalul consumist nu are o bază de fani, precum echipele din Occident și nici suporterii obișnuiți atașați de echipa sau doritori să asiste pur și simplu la meciuri de fotbal. Consumismul în sportul rege a degenerat în România în formare unei mari mase de fani ai echipelor cu dimensiuni globale. Deși fotbalul a fost și va rămâne una dintre marile pasiuni ale românilor, noile generații nu susțin echipele locale sau echipe, care pe vremuri aveau o anvergură națională, precum Steaua sau Dinamo, ci se declară fanii lui Liverpool, Barcelona, Real, Juventus, Bayern etc. În acest context, ultrasii au demonstrat că sunt utili fotbalului românesc. Studiul a arătat cu grupările ultra un fost un factor decisiv în renașterea sau supraviețuirea echipelor de tradiție românești. Fără ultrasii acestea ar fi fost condamnate la dispariție. Peluza nu a lăsat spiritul clubului să moară, perpetuându-l prin intervenție și susținere directă. Scena ultra românească a făcut dovada faptului că ultrasii sunt capabili de mult mai multe lucruri, decât violențe cu rivalii sau cu forțele de ordine. În fond scopul studiului a fost realizarea unei radiografii cât mai complexe, cu bune și rele a subculturii și ale manifestărilor ultrasilor. În cercetare interviurile cu exponenții aceștia au avut un rol fundamental. Ultrasii au fost contactați, plecând de la cunoașterea directă a unora, după care am apelat la rețeaua de cunoștințe a acestora, în interiorul galeriilor de fotbal românești. Rețeaua de relații a indivizilor din interiorul subculturii a fost extrem de utilă studiului, în condițiile în care au putut fi contactați ultrasii din diverse galerii românești. Așa cum se anticipa în introducerea studiului, ultrasii au ocolit subiectele sensibile pentru ei, respectiv incidentele în care au fost înfrânți de rivali, modul în care au fost deposedați de steagurile de gard sau scandalurile care au afectat peluza. Reprezentanții ai unei culturi a rușinii, specifică comunităților mici și închise, ultrasii au dovedit și cu ocazia interviurilor că, în cadrul subculturii, imaginea contează foarte mult. Specificul subcultural presupune ca în cadrul grupului ultra ca trib urban individul să facă și să spună ceea ce se așteaptă de la el, pentru a nu-și pierde respectul celorlalți. Conștiința colectivă, care supraveghează indivizii în subcultură, a făcut ca mecanismul culturii rușinii să funcționeze ca un mijloc eficient de cenzură a intervievaților. Ca atare aceste interviuri s-au axat asupra caracteristicilor subculturii românești și mai puțin asupra evenimentelor sau scandalurilor în care au fost implicați ultrasii. Ultrasii intervievați au preferat, în mare parte, să își păstreze anonimatul. Nu este cazul celor care au optat pentru porecle, aceștia bucurându-se de notorietate în cadrul subculturii.

Evenimentele, care au implicat peluzele românești, au fost analizate din perspectivă interdisciplinară, cu scopul de a oferi o imagine completă a mișcării ultra, pornind de la perioada de pionierat până în prezent, urmărind modul de adaptare al ultrașilor la contextul legislativ și implicit maturizarea și antagonismele specifice subculturii românești. Evoluția mișcării ultra autohtone înseamnă tendința apropierii de principiile clasice ale subculturii și refuzul grupărilor și peluzelor importante de a integra subcultura în societatea consumistă contemporană, în fotbalul modern. Studiul a demonstrat faptul că subcultura la nivel global este alcătuită din subculturi independente, marcate de amprente naționale, matricea stilistică specifică fiecărei națiuni influențând nuanțele mișcărilor ultra europene. Pe de altă parte, acestea nu evoluează independent, ci pe baza acelor norme evocate în cercetare, care vor constitui și pe viitor un punct de reper în subcultura ultra europeană. Pe lângă regulile generale, un factor dinamic în evoluția subculturii îl constituie faptul că acestea interacționează și se influențează reciproc. O atitudine sau un mod de manifestare adoptat de o subcultură puternică, din Europa, le influențează într-o mai mică sau mai mare măsură și pe celelalte.

Subcultura românească nu evoluează, așadar, prin ea însăși, independent de celelalte subculturi, ci se raportează continuu la mișcărilor ultra europene care constituie un model pentru ultrașii români. Astfel ultrașii români au preluat sloganul *Împotriva fotbalului modern* manifestându-și opoziția și prin afișarea constant a mesajelor cu amintitul slogan, transpus în practică, prin opoziția față de FRF, Liga Profesionistă și conducerea cluburilor susținute. Exponenții subculturii românești au luptat, practic, la propriu și la figurat *Împotriva Fotbalului Modern* sau a ceea ce consideră ei că ar fi acel fotbal modern, un produs al alterității. Ca atare ultrașii își asumă un rol profilactic în fotbalul românesc sau cel puțin cred despre ei că sunt un obstacol împotriva modernizării consumiste a sportului rege. Cercetarea a semnalat faptul că opinia lor reprezintă, adeseori, un contrabalans la impunerea unor decizii unilaterale a forurilor de conducere ale federației sau ale cluburilor. Influența subculturilor vestice asupra românilor s-a efectuat și prin adoptarea unei vestimentații casual, influență la rândul ei preluată din subcultura hooligans, de către ultrașii europeni. Practic tendința contemporană la nivel semiotic vestimentar este de a exclude culorile clubului din vestimentație și de a se identifica prin haine de culoare neagră. Același dependență față de curente de exprimare subculturală i-a determinat pe ultrașii români să renunțe, de câțiva ani, la fularele de brigadă, altădată simboluri ale apartenenței individului la o anumită grupare ultra. Exemplele prin care se poate sublinia dependența de

contextul subcultural general sunt numeroase. Peluzele românești sunt parte componentă a unui fenomen, caracterizat prin influențe reciproce și imitarea subculturilor puternice, de către celelalte mai puțin dezvoltate, în ceea ce privește direcția de evoluție.

Studiul s-a oprit și asupra analizei mentalității ultrașilor români, a modului în care aceștia se manifestă în peluză și a filozofiei lor de viață. Înțelegerea principiilor și regulilor specifice credem că reprezintă cheia înțelegerii subculturii în complexitatea ei. Dinamica de funcționare a grupărilor ultra presupune respectarea normelor. Comportamentul grupurilor ultra este un efect al normelor și codului din cadrul mișcării. Principiile imprimă atitudini și reacții de neînțeles pentru cetățeni, față de forurile conducătoare ale fotbalului românesc, de club jucători sau forțe de ordine. De aceea analiza mentalității ultrașilor este o parte importantă a lucrării. Ultrașii trăiesc în peluză ca într-o comunitate. Relațiile dintre membrii triburilor urbane sunt profunde și nu se limitează doar la întâlniri în zi de meci, ci la prietenii strânse și susținere în viața cotidiană. Lucrarea a evidențiat faptul că pentru ultras grupul este perceput precum o familie. Relațiile interumane strânse determină de altfel și coeziunea grupului.

În ceea ce privește modul în care un individ devine ultras, au fost identificate, pe baza interviurilor, mai multe modalități. Din spusele ultrașilor intervievați rezultă că în general au ajuns în grupuri, după ce au asistat la meciurile echipei favorite, în calitate de cetățeni. Evoluția de la simplu suporter la ultras s-a făcut, fie prin intermediul cunoșcuților din peluză, care l-au introdus în galerie, fie au încurajat pe cont propriu echipa în galerie, familiarizându-se cu peluza și cu ultrașii, după care, după o perioadă de ucenicie, au devenit membri ai unei grupări. Ultrașii cunosc, de obicei, aprioric mediul peluzelor și sunt familiarizați cu organizarea rigidă a acestora. Pe lângă aceste modalități, oarecum clasice, de aderare la subcultură au fost evocate și cazuri, în care ultrașii au mărturisit, că, înainte de a ajunge în peluză, au fost complet dezinteresați de fotbal. Practic, aceștia au fost duși în galerie de prieteni ultrași, devenind suporteri ai echipei și cunosători ai fenomenului fotbalistic treptat. Pentru ultras primează coeziunea grupului și susținerea echipei, în detrimentul performanțelor sportive ale acesteia. Ultrasul nu este un consumator clasic de fotbal. În peluză, interesul ultrașilor este de a susține echipa într-un mod cât mai spectaculos și eventual de a-și învinge și chiar umili adversarii în timpul meciului. Din galerie, conform interviurilor și din experiență proprie, se vede puțin din meci. Concluzia, care se impune, este că ultrașii sunt interesați de comunitate ca trib urban, echipa reprezentând pentru ei obiectul susținerii comunitare, în orice condiții. De aceea printre ultrași sunt numeroase cazuri

în care înainte de a ajunge în peluză erau dezinteresați de fenomenul fotbalistic sau după ce au ajuns ultrasi performanțele sportive ale echipei au trecut în plan secund. Primează caracterul comunitar, neotribal al subculturii. Faptul că subcultura românească are mai puțin de două decenii face ca transmiterea calității de ultras din tată-n fiu să reprezinte cazuri izolate. Credem însă că acest fenomen se va manifesta în viitor la o scară mare și în peluze, în condițiile în care există o tradiție istorică în transmiterea ereditară a dragostei pentru echipele de tradiție românești, precum și o continuitate pe linie paternă a calității de ultras în peluzele din vest.

În modul de identificare al ultrasilor, un loc important îl ocupă cetățeanul, adeseori ca rezultat al alterității sau cel puțin ca un supporter inferior exponenților subculturii. Construirea imaginii bune despre sine, a exponenților subculturii, are în centrul construcției fanul ordinar. Cetățeanul este absolut necesar ca oglindă în care ultrasul vede imaginea alterității, indispensabilă în procesul de autodefinire a ultrasului ca supporter superior. Cetățeanul, în general, este interesat de club, de tactică, antrenori, rezultate, de celelalte echipe, participând sporadic la spectacolul ultrasilor. Marele defect al cetățenilor, din perspectiva ultrasilor, este că nu își susțin necondiționat clubul și renunță să mai participe la meciuri, în condițiile unor rezultate proaste. Ultrasul, în schimb, își motivează existența subculturală prin atașamentul față de club, culori și istorie, susținând echipa, în deplasări, la bine și la greu, cu același devotament. Cu toate acestea numărul ultrasilor din peluze este tributar și rezultatelor. Marile peluze din fotbalul românesc dovedesc o oscilație numerică surprinzătoare în condițiile unei crize a echipei favorite. De asemenea am constatat că pierderea entuziasmului este de asemenea o problemă pe termen lung pentru peluze și nu doar schimbul de generații. Analizând oscilațiile numerice de la un sezon la altul, în cadrul unor peluze precum Poli Timișoara, Universitatea Cluj, Dinamo sau Petrolul, se constată faptul că performanțele slabe ale echipei crește riscul scăderii numărului de suporteri. Cert este că un nucleu de ultrasi rămâne constant în jurul echipei, nucleu în jurul căruia peluza renaște. O peluză puternică înseamnă o federație de grupări ultra cu propriile mentalități, obiective, norme sau mod de organizare. Cu cât acestea sunt mai coeziv și mai numeroase, peluza este mai puternică. O peluză cu un grup ultra sau două nu este idealul ultra pentru nici o peluză românească. Mai multe grupări imprimă mai multă forță și energie peluzei. Riscul ca aceste energii să degenereze însă în rivalități și lupte pentru putere reprezintă o realitate a subculturii românești. Gestionarea energiilor divergente din peluză este una dintre provocările

galeriilor mari din România, liderii grupurilor având un rol determinant în păstrarea coeziunii peluzei, a unității în diversitate.

Grupările ultra se formează în jurul unor caracteristici convergente ale membrilor. Elementele care-i coagulează sunt diverse, putând fi orașul, cartierul, etnia, statutul socio-economic, vârsta, vechimea calității de supporter al echipei, ocupații comune etc. Evident că un număr de elemente comune, cât mai consistent, conferă unicitate grupului. Elementele, pe care se bazează grupul ultra, depind și de faptul că avem de a face cu o echipă simbol al orașului sau cu o urbe cu două sau mai multe echipe. În condițiile unor rivalități intra-urbane un rol important în coagularea grupurilor îl au și cartierele, unde ideea de comunitate este mai puternică. Rivalitățile și prietenii dintre peluze se nasc în jurul acestor diferențieri și a modului de identificare, consolidându-se în timp. Istoria subculturii românești demonstrează că, în ciuda faptului că marile rivalități s-au perpetuat în timp, prietenii și dușmăniile pot apărea și se pot stinge.

Evoluția peluzelor este legată, cu predilecție, de nevoia de a avea dușmani, asupra cărora ultrașii să-și manifeste ura publică. Incidentele dintre ultrașii și conflictele acestora cu forțele de ordine sunt, în mare măsură, o transpunere modernă a războaielor. Priceperea lor în a duce adevărate lupte de gherilă sunt o consecință a faptului că au dușmani. Inamicul este, așadar, fundamental, în procesul de autodefinire. Violențele sunt astfel o consecință naturală a dușmăniilor și reprezintă nu doar o demonstrație de forță, curaj sau loialitate a ultrasului față de grupare, ci și o motivație existențială a grupărilor ultra. Dincolo de antagonisme, în spațiul social din afara subculturii, ultrașii rivali coabitează pașnic și pot fi chiar amici. Statutul de exponent al subculturii reprezintă în viața de zi cu zi un element comun, care face ca diferențierile, în ceea ce privește opțiunile diferite în susținerea echipelor, să fie ne semnificative. Principiile și idealurile comune primează în fața antagonismelor nu doar în afara subculturii. Coagularea ultrașilor în manifestații pentru susținere reciprocă sau pentru susținerea exprimării subculturale, precum și acțiunile lor pentru susținerea unor cauze naționale sau susținerea rivalilor în condiții de doliu, demonstrează că apartenența la subkultură este mai important în anumite contexte decât rivalitățile. Aceste situații sunt, însă, în minoritate, în raport cu exprimarea agresivă a ultrașilor. Starea generală a ultrașilor presupune o atitudine conflictuală față de rivali și inamici. Exprimarea violentă a peluzelor presupune o violență ritualică pe care studiul în cauză a încercat să-l surprindă în diferitele sale forme. Cercetarea a stabilit faptul că conflictul simbolic în esență presupune umilirea adversarului. Fără o atitudine și o exprimare ostilă, instinctul colectiv al

teritorialității, ca element de bază în dinamismul subculturii, nu ar mai avea sens. Teritorialitatea generează violență ritualică și simbolică, teritoriul fiind concomitent apărut și prin intermediul acestor forme de violență. Ultrașii percep fotbalul, în speță, ca pe o reprezentare a unui conflict în care protagoniști nu sunt, în primul rând, jucătorii, ci ei înșiși. În consecință, tendința este să se autodepășească, cel puțin la meciurile cu rivali sau cu miză mare, atât în conflictele de pe străzi, cât și ca prestație ultra în peluză. Înfrățirile și rivalitățile sunt de asemenea o expresie a faptului că grupările ultra sunt caracterizate de o organizare de tip militar. Sistemul de alianțe și dușmăniile imprimă dinamism subculturii. Rețeaua de relații existente între peluzele românești diversifică și accentuează dușmăniile. Alianțele intensifică rivalitățile prin prisma faptului că prietenii rivalilor sunt percepuți drept inamici. Rezultatul a fost creșterea numărului de meciuri cu grad mare de risc. Ultimele trei decenii dovedesc faptul că prietenii și rivalitățile reprezintă un sistem deschis. Acestea se nasc și se sting, fiind necesară întreținerea lor. Eforturile, în acest sens, sunt mai complexe în cadrul prietenilor și înfrățirilor. Dușmăniile se perpetuează mai ușor. Cert este că prietenii și rivalitățile dintre peluze le sudează timpul și acțiunile. Acestea se transmit din generație în generație. Tinerii ultrași preiau de la generația mai veche sistemul de alianțe și-l duc mai departe. Ca atare între generații trebuie să existe continuitate.

Una dintre concluziile studiului este că în subkultură intră, de regulă, persoane tinere, care își caută identitatea, respectiv un grup cu care să se identifice. Aspiranții la accesarea într-un grup ultra se confruntă cu forme noi de relaționare și de manifestare a autorității. Peluzele promovează valori și obiective specifice, regulile de apartenență promovând concepte și caracteristici precum loialitatea, spiritul de sacrificiu, angajamentul, curajul, ierarhia. Aspirantul acceptat în grup aderă la normele, manifestările și modul de identificare specific subculturii. Convergența comportamentală este, de altfel, rezultatul împărtășirii identității subculturale comune, definită de ultrași drept „mentalitate ultra“. Aceasta stabilește atitudinile care trebuiesc avute în diferite situații față de ultrașii rivali sau față de forțele de ordine. Violențele au fost abordate în cadrul studiului prin intermediul „mentalității ultra“. Manifestările și reacțiile ultrașilor față de rivali sau forțe de ordine pe străzi reflectă, invariabil, normativitatea comportamentală provenită din mentalitate. Incidentele dintre ultrașii și conflictele acestora cu forțele de ordine este în mare măsură o transpunere modernă a războaielor. Luptele de gherilă sunt o caracteristică definitorie a grupărilor ultra ca triburi urbane. Explicarea comportamentului violent al ultrașilor este utilă celor care își propun prevenirea și combaterea violenței asociate

fotbalului. Deoarece această modalitate de exprimare a dizidenței sociale a ultrasilor provoacă pagube și dezordine. Controlul acestora este un obiectiv important al forțelor de ordine.

Subcultura ultra se situează într-o stare de opoziție permanentă cu jandarmii. Forțele de ordine îi consideră pe ultrasii un pericol social, o formă exprimare subversivă și nicidecum un mod de defulare huliganică haotică, o subkultură subversivă, care ar trebui să fie reprimată. Pentru ultras, forțele de ordine și în special jandarmeria este brațul armat al sistemului corupt și îi apără interesele. Ultrasii fac front comun în lupta cu ceea ce ei consideră a fi „represiunea“ sistemului asupra lor. Aceștia susțin că se opun la unison împotriva utilizării interdicțiilor, ca mijloc intimidare în masă a exponenților subculturii și împotriva intervențiilor brutale, ca mijloace coercitive, pe străzi și în stadioane. Dincolo de faptul că, prin violențe, provoacă distrugerii, debandadă etc. faptul că au câștigat numeroase procese împotriva jandarmilor dovedește că clamarea intervențiilor brutale ale forțelor de ordine este ancorată în realitate.

Studiul a surprins potențialul protestatar al grupurilor ultra. Aceștia nu doar că au participat constant la manifestațiile antiguvernamentale, ci adeseori le-au coordonat. Prezența ultrasilor la protestele stradale, este o consecință nu doar a spiritului revoluționar, ci și a spiritului civic. Ultrasii sunt interesați de problemele naționale, economice, politice sau sociale ale societății românești și implicit de susținerea și organizarea de acțiuni specifice societății civile. Peluzele au dovedit, prin prezența în stradă, că sunt un mecanism foarte important în cadrul societății civile. Participarea comună a ultrasilor rivali, la protestele stradale, denotă că complexitatea relațiile dintre peluze nu se rezumă la violență. Obiectivele comune de interes subcultural sau național face ca exponenții subculturii să treacă peste rivalități și dușmăni. Faptul că numeroși ultrasii sunt marginali în week-end și reprezentanți ordinari ai culturii dominante, pe care o blamează cu atâta patos, le accentuează potențialul protestatar. După cum s-a arătat în lucrare, numeroși membri ai grupărilor ultra au beneficiat de o educație bună, sunt absolvenți de facultate și au posturi de conducere, în firme naționale și multinaționale sau în instituții ale statului. Ca atare ultrasul este un individ informat și interesat de problemele României și a lumii contemporane, pe care de altfel le discută îndelung cu ocazia deplasărilor, a diferitelor lor întruniri sau chiar în peluză la meciurile lipsite de tensiune. Discuțiile dintre ultrasii nu se rezumă, în nici un caz, la fotbal, ci acoperă o paletă vastă de domenii. Acest caracter dual al ultrasului, determinat de apartenența concomitentă la subkultură și la *mainstream*, reprezintă factorul cel mai important în accentuarea forței lor protestatate. Ultrasii sunt conștienți de forța lor protestatată și se mândresc

cu asta, considerând că represiunea, pe care o clamează, se datorează faptului că sunt incomozi și chiar indezirabili pentru sistem.

În cadrul subculturii românești se sesizează o diversitate de atitudini față de doctrine politice și politică, de la grupuri apolitice la ultranaționaliste, însă în cadrul discursului naționalist și a acțiunilor naționaliste se sesizează puncte de reper comune. Unirea Basarabiei cu România și sloganul *Basarabia-pământ românesc!*, reprezintă cel mai cunoscut stindard, sub care ultrașii au acționat unitar. În discursul naționalist, ultrașii consideră că forțele politice și sistemul, în general, duc o politică antinațională, bazată pe interese obscure. Ca atare, naționalismul ultrașilor se manifestă la sărbătorile naționale sau în cadrul protestelor stradale. Atitudinea față de zona politică este una disprețuitoare, în ciuda faptului că, diferite grupări ultra, au colaborat cu partidele politice, pe baza unor interese materiale sau de altă natură. Ultrașii consideră că aceste grupări ultra sunt însă minoritare în subkultură și că naționalismul manifestat de către ei este unul pur, boem și dezinteresat. În acest spirit de abordare a naționalismului, ultrașii au sprijinit lupta pentru salvarea Roșiei Montane, au fost alături de sătenii din Pungești, au cinstit memoria victimelor tragediei din Colectiv din 2015, au ajutat sinistrații în 2012 și persoanele vulnerabile în perioada pandemiei. Ultrașii nu doresc să demonstreze nimic cu aceste acțiuni și nici nu își propun să obțină simpatie din partea opiniei publice. Acest tip de acțiuni, precum și participare și implicare în manifestațiile și acțiunile patriotice, reprezintă o modalitate de exprimare subculturală, o expresie a complexității fenomenului ultra.

Antagonice spiritului civic și umanității dovedite sunt manifestările xenofobe și rasiste ale ultrașilor români. Acestea reprezintă o problemă tradițională a fotbalului românesc. Rasismul și xenofobia reprezintă o constantă în fotbalul românesc în ciuda faptului că peluzele nu sunt ideologizate. Din acest punct de vedere o comparație cu peluzele italiene de exemplu ar fi ridicolă. Cu toate acestea manifestările împotriva romilor, maghiarilor și a jucătorilor de culoare sunt consistente, iar România este în vizorul FIFA și UEFA. Combaterea rasismului și a xenofobei reprezintă o prioritate pentru instituțiile statului și pentru forurile de conducere ale fotbalului românesc. Legislația aspră și sancțiunile nu au reușit să elimine aceste fenomene de pe stadioanele românești. La meciurile naționalei sau al echipelor de club jucătorii de culoare, maghiarii și romii sunt țintele predilecte ale atacurilor verbale ale ultrașilor. Starea de fapt reprezintă un efect al dezinteresului tradițional și toleranței față de rasism și xenofobie, al bagatelizării acestora. În analiza rasismului manifestat împotriva romilor și a xenofobiei



împotriva unguirilor,trebuie să se aibă în vedere că, în peluze și în grupurile ultra a echipelor cu peluze importante, sunt numeroși romi și maghiari. Paradoxul dovedește că rasismul și xenofobia nu sunt rezultatul vreunei ideologii, ci a dorinței de a-l umili pe celălalt, prin atacuri degradante etnice sau rasiale. Ultrașii încearcă să descalifice reperatele, în jurul cărora consideră că s-au individualizat rivalii. Manifestările împotriva elementelor definitorii pentru identitatea rivalilor, elemente considerate inferioare, sunt o încercare de inferiorizare a inamicilor și implicit o mică victorie simbolică. Degradarea adversarilor reprezintă o practică, care îmbracă diferite forme în subcultura ultra. Galeriile se manifestă și împotriva apartenenței identitare la o regiune sau la un anumit oraș. Din aria dorinței de umilire a adversarilor sunt și scandările împotriva „țăranilor“ din peluza adversă. Aceste manifestări sunt însă acceptate din punct de vedere legal și desigur nu au nici pe departe impactul manifestărilor rasiste și xenofobe asupra indivizilor. Ca atare combaterea rasismului și xenofobiei reprezintă o problemă, pe care instituțiile și forurile de conducere a fotbalului românesc trebuie să rezolve pe viitor.

În ceea ce privește violența, ultrașii consideră că nu o promovează și că aceasta nu este preocuparea lor de căpătâi. Incidentele sunt din perspectiva lor caracteristici colaterale, accentul fiind pus pe carnavalesc și coregrafie. Ultrașii români au încercat să aducă adeseori în atenția opiniei publice faptul că scena ultra nu trebuie confundată cu subcultura „hooligans“, în care bătăile sunt fundamentale. Peluzele românești au afișat mesaje de tipul „Nu suntem huligani“ sau „Ultrași, nu huligani“, fără succes însă în schimba ceva în percepția opiniei publice sau a mass-mediei. Orice act de violență săvârșit este comentat de către jurnaliști ca fiind comis de huligani. Termenul nu este utilizat de presă, ca unul de identificare subculturală, ci are semnificație de derbedeu, scandalagiu, însă este suficient pentru a isca, din perspectiva ultrașilor, confuzie vizavi de apartenența subculturală. Pe de altă parte, violențele provocate de ultrași și incidentele, în care sunt implicați, determină asocierea lor cu bătăile stradale. Indiferent de acțiunile umanitare, civice, sociale sau culturale, în care se implică, ultrașii vor fi asociați în primul rând cu violența. Prestațiile carnavalești, de excepție, din peluză sau coregrafiile geniale nu produc, nici pe departe, impactul mediatic, pe care-l produc incidentele. Oricât de bună ar fi prestația lor în peluze, o bătaie stradală, chiar izolată, rămâne mult mai mult în atenția și conștiința publică. Acțiunile huliganice estompează acțiunile laudabile ale acestora. În consecință ultrașii vor fi percepuți, în continuare, ca indivizi și grupări de indivizi fanatici, periculoși și violenți.

Din studiu reiese că importanța lor pentru fotbalul românesc este, în ciuda aspectelor negative prezentate, una consistentă. Ultrașii nu doar că contrabalansează autoritatea patronilor de cluburi și împing de la spate jucătorii în timpul meciurilor, dar au și salvat cluburi importante de la dispariție. Un club susținut de o peluză puternică nu poate să moară, în ciuda problemelor cu care se confruntă. Turbulenți, irascibili și imprevizibili, ultrașii s-au dovedit adeseori utili cluburilor lor. Vocea lor este una de care, volens-nolens, se ține seama în fotbalul românesc. Istoria subculturii a dovedit că oamenii de fotbal, antrenori, jucători sau conducători se confruntă cu probleme, când au împotriva lor ultrașii și nu marea masă a cetățenilor. În concluzie, se poate spune că, adeseori, opinia și viziunea lor nu este neapărat împărtășită de restul suporterilor. Însă spre deosebire de cetățeni, exponenții subculturii sunt vocali și organizați. De aceea, opinia lor este urmată de restul fanilor, indiferent că le convine sau nu.

Analiza complexității subculturii nu poate fi epuizată de un studiu, oricât ar fi el de complex, la rândul său. Rezultatele obținute în urma cercetării sunt limitate, în primul rând, de faptul că ultrașii nu doresc să vorbească despre evenimentele sensibile în care au fost implicați sau în care au fost implicate grupuri din peluză. Așa cum se menționa, în introducere, secretomania este rezultatul faptului că sunt foarte atenți la imaginea grupului și a peluzei, pe care un astfel de studiu ar putea-o pune într-o situație incomodă, care le-ar afecta prestigiu ca grup. De asemenea, limitele studiului sunt trasate și de faptul că analizează subcultura ultra într-un cadru general. Astfel particularitățile istorice, antropologice sau sociologice nu pot fi surprinse în complexitatea lor. Direcțiile viitoare de cercetare a subculturii se pot focaliza asupra diferitelor peluze, într-o analiză, nu doar istorică, ci multidisciplinară, și cu siguranță vor amplifica analiza și cunoașterea subculturii ultra autohtone.